

דוד בערגעלסאָן

אין אַ פֿאַרגרעבטער שטאָט

א

דער דרייסיקיאָריקער בורמאַן, אַ געוועזענער סטודענט, געגאָלט ווי אַן אַקטיאָר, איז צופֿעליק פֿאַרזונקען אין פוסטן, צו דער גרענעץ פֿאַררוקטן דובראָוויטש. ער האָט זיך דאָרטן אין אַ שפּאַס געלאָזט אויסקלייבן פֿאַר ראַבינער, געוואָרן צו פֿאַרשלאָפֿן און צו פֿויל, אויפֿגעהערט שרייבן בריוו זיין איינציקער שוועסטער, דער האַרבאַטער מאַסאַזשיסטן, זיך פֿאַרלאָזט גרויסע בלאַנדע וואַנצעס און האָט אויף אייביק פֿאַרשפּעטיקט דעם אוניווערסיטעט.

דעם לעצטן זומער האָט ער אין איינעם מיט „נאַטשאַלטסווע“ זיך געבאָדן אַקוראַט צוויי מאָל אַ טאָג אינעם אָרטיקן שלענגלענדיקן און תמיד קאַלטן טייכל, געמאַכט פֿאַלשע „פּריזיוועס“ בשותפֿות מיטן וואָלאַס-ט-שרייבער, דעם שיכור, און האָט אַרומגעשפּאַצירט מיט זיין געוועזענער תלמידה מאַני רימער. זי איז געווען די איינציקע אָרטיקע קורסיסטקע און האָט שבת נאָך שבעות חתונה געהאַט מיטן געקרייזלטן פֿרויקע טשערקיס. שפּאַצירנדיק האָט אים די ציגיינערש ברוינע מאַני דערציילט בסוד, אַז דעם מאַן אירן האָט זי ניט איבעריק ליב, אַז די קליינע טיפּאָגראַפֿיע, וואָס ער האָט דאָ פֿאַר אירע דריי טויזנט רובל געעפֿנט, געפֿעלט איר ניט, און אַז זי וועט אים מן-הסתם ניט הערן און וועט צו ווינטער צו אַוועקפֿאַרן צוריק אויף אירע קורסן.

— ניין, זי מיינט עס טאַקע ערנסט: וואָס וועט זי דאָ זיצן?

און בורמאַן האָט אַלץ אויסגעהערט און האָט געטראַכט, אַז אַט דאָס יונגע ווייבל, וואָס רעדט צו אים, איז אַקערשט צוריק מיט אַ יאָר נאָך געווען אַ פּריז, אַ בשותפֿותדיקס און האָט געקערט צו זיי ביידן, צו אים און צו פֿרויקן; אַז דענסטמאָל פֿלעגט יעדערער פֿון זיי באַזונדער און בסוד קנייפֿן אירע פּוכקע הענט העכער די עלנבויגנס,

נאָר איצט האָט זי שוין חתונה געהאַט מיט פֿרויקען, און ס'איז עפעס מאָדנע: פֿרויקע ווינט מיט איר באַזונדער אין דריי געדונגענע שטיבלעך, און ער, בורמאַן, איז געבליבן איינער אליין און ווינט, ווי פֿריער, אין זיין בחורשער קוואַרטיר.

נאָר צום קילן אלול צו האָט מאַני רימער אָנגעהויבן זעלטן זיך באַווייזן אין גאַס. אין שטאָט האָבן זיך פֿאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז זי לעבט שלעכט מיטן מאַן, און בורמאַנען איז שוין לחלוטין ניט געבליבן וואָס צו טאָן. ער איז דערפֿאַר געוואָרן נאָך אָפּגעלאַזענער, פֿאַרשלאָפּענער און פֿוילער און האָט ווידער אָנגעהויבן אַריינצוגיין צו דער פֿאַרמעגלעכער אַלמנה פערליס און צו איר ציטערדיקן רויט-האַריקן מיידל, וואָס האָט געהאַט אַכט טויזנט נדן מיט אַן אונטערגעקויפֿטן גימנאַזיע אַטעסטאַט. אין שטאָט האָט מען שוין עטלעכע טעג געזאָגט, אַז בורמאַן וועט זי נעמען.

יעדן טאָג נאָכן עסן, ווען די באַיאָרטע, יאָרנלאַנגע אַלמנה איז שוין לאַנג געשלאָפֿן אין שטילן חדר, וווּ ס'שטייען נאָך עד-היום צוויי בעטן און ס'שמעקט נאָך אַלץ מיט אַלט פֿאַרפֿאַלק, איז בורמאַן אַהין אַריינגעקומען דורכן גאָרטן און דורך דער קיך. ער האָט דאָרטן ניט דערקענט דאָס דינסט-מיידל, וואָס האָט צעוואַשן פֿון נאָך מיטאַג דאָס געפֿעס, און האָט זיך באַלד אַראָפּגעלאָזט אויף דער געפֿלאַכטענער וויג-שטול, וואָס אין זאַל. שעהען לאַנג איז מיט אים דאָרטן דאָס רויט-האַריקע מיידל געזעסן צווישן ווייכן מעבל מיט די פֿיל וואַזאָנען, וואָס האָבן אַ מאָל געקערט צו אַן אַלטן גענעראַל, אַן אָנזעצער; זי האָט געלייענט פֿאַר אים עפעס אַ ניי נאָך ניט קיין איינגעבונדן און זייער נודנע בוך. זי האָט געלייענט זייער שלעכט, מיט אַ ציטערדיק און ניט קיין זיכער קול און מיט שעמעוודיק טעמפע געדאַנקען וועגן דעם, וואָס בורמאַן איז איר געוועזענער לערער און וועט זי נעמען. איר קול האָט געציטערט די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געהערט, און האָט איר פֿאַרריכט די גרייזן. איר קול האָט געציטערט נאָך דעם, ווען פֿאַרלירנדיק דעם קאַפּ אויף דער ברוסט, האָט בורמאַן איינגעדרימלט מיט אַ נעפלדיק אָנדענק וועגן דעם, וואָס אין דרויסן הייבט זיך אָן דער זעלבער האַרבסט, וואָס ביי אים אין דער ראַבינערשער נשמה, און וועגן דעם, וואָס ערגעץ וווּ אַרום דעם פוסטן, צו דער גרענעץ פֿאַרוואָרפֿענעם שטעטל, זיינען געוויס פֿאַראַן גרויסע רעשיקע שטעט, און מענטשן פילדערן דאָרטן

און לעבן; נאָר אים איז דאָס שוין אַלץ איינס, און קיין הנאה וועט
ער שוין קיין מאָל דערפֿון ניט האָבן. ער האָט געדרימלט.

און איין מאָל ביי אַ שלעכט וועטער, ווען ער האָט נאָך אַט דעם
דרימל צוריק די אויגן געעפֿנט, זענען דער אַלמנהס פֿענצטער, וואָס
צום גאָרטן, שוין געווען פֿיל טונקעלער ווי תמיד, און געקלאַפט האָבן
אין די שוויבן פֿרישע רעגנטראָפֿנס טרערן. ער האָט צום אַלעם ערשט
דערזען דעם מיידלס אַראָפֿגעלאָזטן קאָפּ און האָט ניט געקענט
טרעפֿן, ווי ער געפֿינט זיך. אין נאָענטן עס-צימער האָט שוין געברענט
אַ לאַמפּ. ביים טיש מיטן זודיקן סאַמאָוואַר איז דאָרטן געזעסן די
נאָר וואָס אויפֿגעשטאַנענע אַלמנה. זי האָט געקוקט דורכן פֿענצטער
צום חשוונדיק וויינענדיקן גאָרטן, און געטראַכט וועגן בורמאַנען,
וואָס איז דאָ אין שטאָט ראַבינער, וועגן איר מיידל, וואָס האָט אַכט
טויזנט נדן, און וועגן דעם וואָס אַז מען מאַכט אַ קנס-מאָל, רופֿט
מען צונויף דעם רבֿ, דעם שוחט מיטן חזן און מיט אַלע קרובֿים, און
ביי דער שיין פֿון פֿיל אָנגעצונדענע ליכט ברעכט מען טעלער.
צונויפֿבינדן אָבער אַט די דריי באַזונדערע געדאַנקען האָט זי זיך
געפֿוילט און האָט ניט געקענט. פֿון צופֿיל רו און נאָרמאַל פֿרושדיק
לעבן האָט זי שוין לאַנג פֿאַרלוירן דעם חשק צו טראַכטן מיט אַ סדר,
צו רעדן הויך, צו באַגעגענען זיך מיט שטאָט-ווייבער און צו טראָגן
אויף זיך וועמענס עס ניט איז יסורים.

— שבעלע טאַכטער, האָט זי צעקראַכן און אויסגעצויגן אַ זאָג געטאָן
אין זאַל אַרײַן, רוף בורמאַנען טרינקען טיי.

דענסטמאָל האָט זיך בורמאַן באַגעגנט מיטן מיידלס אויגן, וואָס
האָבן געלויכטן אין דער פֿינצטער, ווי רויטע פֿייערלעך, און האָבן
מיט גלוסטיקייט געקוקט אין זײַן פנים.

— בורמאַן, האָט זי שטיל פֿון אַט דער גלוסטיקייט אַרויסגעציטערט,
איר זײַט, דאַכט זיך, געשלאָפֿן, בורמאַן...

אים האָט געערגערט אַ פֿאַרשלאָפֿענער עקל צו איר קול, צו אירע
רויטע האָר און צו אירע הענט, וואָס האַלטן דאָס בוך. און אין דער
זעלבער צײַט האָט ער געפֿילט, ווי זי גלעט אין דער פֿינצטער זײַן
האַנט, פֿאַרלירט זי, געפֿינט זי נאָך אַ מאָל און גלעט זי ווידער.

פֿון דענסטמאַל אָן האָט ער אויף אַ צײַט אויפֿגעהערט גיין צו דער אַלמנה אין שטוב. ער איז געזעסן בײַ זיך אין דער בחורשער קוואַרטיר. דאָרטן איז אַלץ געווען פֿאַרשטויבט און גרוי; גרוי זײַנען געווען די ווענט, דער באַלקן; גרוי זײַנען געווען די הויפֿנס פֿאַרשטויבטע קאַזיאַנע ביכער, וואָס האָבן צו אים אַראָפֿגעקוקט פֿון טיש אַזוי אומעטיק, גלייך זיי וואָלטן אים וועלן אומקערן צום ריכטיקן וועג און וואָלטן אים געזאָגט מוסר:

– בורמאַן, גייסט אַרום פוסט און פֿאַס, בורמאַן?... וועסט האָבן אַ מיאוסן סוף.

און ער האָט דאָס אַלץ באַמערקט און האָט אַלץ געוואָלט בײַ זיך באַשליסן, צי קאָן ער חתונה האָבן מיט דער אַלמנהס מיידל, צי ניין. שמייכלענדיק צו זיך אין דער נאָז און אין די היפשע בלאַנדע וואַנצעס, האָט ער געטראַכט, ווי אַזוי וועט ער וועגן דעם אין אַ ווערטלדיקן טאָן פֿרעגן אָן עצה בײַ זײַן שוועסטער, דער האַרבאַטער מאַסאַזשיסטן:

– ליבע שוועסטער, וועט ער זיך צו איר אין אַ בריוו ווערטלען, איד קוק זיך אַרום אויף מײַן גאַנץ לעבן... וועט ער זיך צו איר ווערטלען.

ב

צו יענער צײַט איז אין שטאָט געשטאַרבן דער אָנגעשטאַפט רײַכער **מלך גוי**, און פֿון ניקאָלאַיעוו האָט זיך אומגעקערט זײַן אייניקל אלישע, אַ קרעפֿטיק און דאַר-גופֿיק בחורל פֿון אַ יאָר נײַן-און-צוואַנציק. ער האָט געטראָגן אַ נײַעם גרויען אָנצוג מיט אַ שווערן גילדענעם זייגער אין קאַמזויל-טאַש. ער האָט דאָ געירשנט אַ פֿאַרוואַקסענע שטוב, וואָס גייט אַרויס מיט די פֿענצטער צום עקסטן גרינעם שטאָט-פלאַץ, אַ גויִשע סודנע קאַסע, אַ טאַקסע און מער ווי צען טויזנט רובל מזומן געלט. ער האָט זיך באַלד צעקריגט מיט גאַנץ קהל, ווייל די שטאָט האָט ניט געוואָלט מקבר זײַן זײַן זיידן, סײַדן ער וועט פֿרײַער געבן פֿיר טויזנט רובל אויף עולמות. דער אַלטער האָט געפֿוילט דרײַ מעת-לעת און איז צו קבֿורה ניט געקומען; דעמאָלט האָט אלישע אַראָפֿגעבראַכט דעם סטאַנאַוואָ? און האָט אַליין מיט

דער הילף פֿון אַ פֿאַר צוגעשטעלטע סטראַזשניקעס דעם אַלטן זײַן רעכט געטאָן.

האַבן די קרעמער באַלד גענומען אָנרײַצן אויף אים די קצבֿים און האַבן אויסגעפֿירט, אַז זײ זאָלן אויפֿהערן קוילען, כּדי ער זאָל דערלײַגן צוויי הונדערט רובל אַ וואָך. חשובֿע בעלי-בתים האַבן זיך געטרייסט:

– וואָרט, אַז אַ גאַנצע שטאָט וויל, אַז מלך גויס אײַניקל זאָל אַרומגיין אין די הײַזער, וועט עס איה״ש מקוים ווערן.

און ער איז בײַ זיך ניט אַראָפּגעפֿאַלן. ער האָט געסטראַשעט, אַז אויף צו להכעיס די קרעמער וועט ער עפֿענען אַ קלייט פֿון מאַנאָפֿאַקטור מיט אַ צווייטער טיפֿאָגראַפֿיע, און אַליין איז ער אַפֿט מאָל געשטאַנען אין פֿענצטער פֿון זײַן געירשנטער שטוב און האָט געווונקען אויף די פֿיל ייִדישע הײַזער, וואָס שפּרייטן זיך אַראָפּ, צום קײַלעכדיקן מאַרק צו:

– ס'וועט איר נימאס ווערן, דער פֿאַרדריפעטער שטאָט... ס'וועט איר נימאס ווערן.

ער איז, אַ פנים, פֿון תמיד אָן געווען אַ גאַנץ פֿריילעכער נפֿש אָט דער אלישע אסנת. און אין שטאָט האָט מען נאָך דערצו געוויסט, אַז ער האָט ניט לאַנג חתונה געהאַט מיט אַ מעזשביזשער מיידל, אַ באַרימטע פֿאַרשויין, אַז ער האָט בײַ איר קיין פרוטה נדן ניט גענומען און גרייט זיך זי אַראָפּצוברענגען, ווי באַלד ס'וועט אים אָנקומען דאָס נײַ אויסגעשריבענע ווייכע מעבל.

באַגעגענענדיק אײַן מאָל בורמאַנען אין גאַס, האָט ער זיך צו אים לײַטיש פֿאַרנייגט, געטאָן אויף אים געשווינד אַ בלאַנדזשע מיט די אויגן, און האָט אויך אַזוי געשווינד אויסגעשריגן:

– גאָט העלף אײַך, פאַני ראַבינער, וואָס הערט זיך עפעס מיט די וויבאַרעס?

בורמאַנען איז דענסטמאָל אַרײַן אין אײַן אויג דער רויך פֿון זײַן פֿאַפּיראַס, און דאָס צווייטע אויג האָט געקוקט אויף אלישען

עטוואָס פֿאַרחידושט און איראָניש-שמייכלדיק. וועגן זיינע נייע ראַבינער-וואַלן האָבן זיך ווירקלעך צו יענער צייט פֿאַרשפּרייט פֿאַרשיידענע אומאַנגענעמע קלאַנגען. נאָר מיט אַט דעם נייעם בעל-טאַקסע איז ער לחלוטין ניט געווען באַקאַנט, ער האָט ניט געוואוסט, וואָס צו ענטפֿערן, און האָט זיך געפֿילט שלעכט. נאָר אלישע האָט שוין געהאַט דערזען דעם שוואַרץ-געקרייזלטן פֿרויקע טשערקיסן, וואָס קערט זיך אום פֿון זיין טיפּאָגראַפֿיע, און האָט אויף אים אַנגעשטעלט זיין פֿלאַך מאַט-געלבליעך פנים, מיט די גרויע, פלוידערדיקע אויגן:

— פֿרויקע לעמישקע! האָט ער אים דערמאָנט זיין צונעמעניש פֿון צוריק מיט אַ יאָר צוואַנציק, בשעת זיי ביידע האָבן דאָ אין שטאָט געלערנט אין איין חדר, קוק אים נאָר אָן!... אַ גאַנצער לייט געוואָרן... ס'שטייט אים שוין אַפֿילו ניט אָן זיך אומצוקוקן.

פֿרויקע, דער קלוגעטשקער און תמיד אויסגערעכנטער האַלבער קמצן, האָט זיך איצט לחלוטין מיט קיינעם אין שטאָט ניט אַנגעקערט. אַקערשט מיט אַ צוויי-דריי חדשים פֿאַר זיין חתונה איז ער נאָך עטלעכע מאָל אין טאָג פֿריילעך געלאָפֿן צום ראַבינער אויף זיין קוואַרטיר און האָט געהאַט אַ טבע צו קנייפֿן אים ביי דער פֿעטער ברוסט און צו שרייען בשעת מעשה אויפֿן קול, כדי ס'זאָלן דערהערן די אַרומיקע שכנים:

— טוט נאָר אַ קוק: ווי ביי אַ מיידל!... ווי איך בין אַ ייד, ווי ביי אַ מיידל.

און איצט האָט ער שוין געהאַט באַקומען אַן אויסגעצויגן פֿאַרהאַרעוועט און ניט קיין געגאָלט פנים און איז גאַנצע טעג געווען שטאַרק פֿאַרטאָן ביי זיך אין טיפּאָגראַפֿיע. נאָר זעלטן ווען פֿאַרנאָכט האָט מען אים אַ מאָל געקאַנט זען צוזאַמען מיט זיין ווייבל די גאָס דורכגיין, און אויך דענסטמאָל, אויב עמעצער האָט אים אַפּגעשטעלט, האָט ער באַלד דאָס ווייבל זיינס, ווי אַ ציטערדיק הייליקטום, אונטער דער האַנט אַנגענומען; ער האָט זיך געמאַכט גלייך, ווי ס'איז גאַרניט, אַט וואָס אַלע ווייסן, אַז זי האָט אים ניט ליב, און האָט זיך געאיילט מיט איר אַהיים; זיין פֿאַרהאַרעוועט פנים האָט דערבײַ אויסגעזען אַזוי ברוגז און פֿאַרעקשנט, גלייך ער,

דער ניט לאַנג חתונה געהאַטער, האָט זיך איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל
פֿאַרגענומען אַנצויאָגן אין געשעפֿט און אין דער היים דאָס, וואָס ער
האָט פֿאַרשפּעטיקט אין די זיבן-און-צוואַנציק יאָר פֿון זײַן פּוסטן
עקסטערנישן לעבן.

אויף אלישען איז ער געווען אין פעס פֿאַר דער צווייטער
טיפֿאָגראַפֿיע, וואָס ער האָט געסטראָשעט עפֿענען. ער האָט אים
געענטפֿערט גלייכגילטיק און קאַלט, ווי בטלענדיק חלומות:

— וועמען שטייט נישט אָן? ווער איז בײַ זיך אַ גאַנצער לײַט געוואָרן?

און באַלד איז צווישן זיי דאָ אין מיטן גאָס אויסגעבראַכן עפעס אין
זיך פֿון אַ קריג. נײַגעריקע דורכגייער האָבן זיי אַרומגעשטעלט אין אַ
קליין רעדל און האָבן געהערט:

אלישע האָט פֿרויקען אויסגעוואָרפֿן:

— מיינסט, איך ווייס נישט, אַז דו ביסט מיר דער זעליקער שונא,
וואָס די גאַנצע שטאָט? מיינסט, איך ווייס ניט, אַז דו רייצט אויף
מיר הינטן אַרום די קצבֿים?

און פֿרויקע האָט אים געענטפֿערט, אַז ער האָט אין דער ערד אים
מיט דער גאַנצער שטאָט; אַז סך-הכל דאַרף ער אים, אלישען, פֿון
תמיד אָן אויף כפרות, נאָר ווי באַלד ער האָט אים שוין אָפּגעשטעלט,
וועט ער אים טאַקע זאָגן, אַז ס'איז אויף אים אַ גרויסע מצווה...

— האָט ער ניט געזאָלט אָנהייבן מיט אַ גאַנצער שטאָט... האָט זיך
אים ניט געזאָלט גלוסטן אַליין צו באַגראָבן דעם זיידן.

יאָ, ער איז געווען אַרומגערינגלט פֿון אַלע זײַטן מיט שונאים, אָט
דער פֿריילעכער אלישע און האָט ניט געהאַט צו וועמען אַ לעבעדיק
וואָרט אויסצורעדן. עטלעכע טעג האָט ער אַרומגעבלאָנדזשעט אין
גאָס, ווי אַ שאָטן, און נאָך דעם האָט ער זיך ווידער מישבֿ געווען, אַז
ער הערט אָט די גאַנצע שטאָט, ווי דעם פֿאַראַיאָריקן שניי. ער איז
אָוועקגעפֿאַרן מיט אַ געדונגענעם פֿאַעטאָן קיין מעזשביזש און האָט
זיך פֿון דאָרטן אין איינעם אַ פֿאַרטאָג אומגעקערט אין איינעם מיט
זײַן יונגער ווייב, דער פֿאַרשוין.

אין יענעם טאָג איז ער שוין ווידער געווען שטאַרק אויפֿגעלייגט און צופֿרידן. און אַז ער האָט די ווײַב זײַנע צום ערשטן מאל אַרויסגעפֿירט אויפֿן עקסטן ליידיק גרינעם שטאָט-פּלאַץ, האָט ער געהאַט אויף כּפרות די גאַנצע שטאָט, די קצבֿים וואָס קוילן נײַט, און די צוויי הונדערט רובל, וואָס ער דערלייגט יעדער וואָך. אויף צו להכעיס שונאים האָט ער גערעדט צו איר צו הילכיק און צו גיך:

— זעסטו, פֿראַדאָטשקע: אָט דאָרטן אין עק, בײַ די טאָפּאַלן, ווײַנט דער קסײַאַנדז. ער האַלט אויף בײַ זיך צוויי מײַדלעך... וואָס, נאַרעלע, גלייבסט מיר נײַט? ווי איך בין אַ ייִד... ער זאָגט, אַז זיי קערן אים אָן געשוועסטער-קינדער.

אַרום און אַרום איז מען געשטאַנען בײַ די טירן און מ'האַט אויף איר געקוקט. זי איז געווען מיט אַ גאַנצן קאָפּ העכער פֿון אלישען און פֿון פֿרויקעס געפּאַקטן און שוואַרץ-חנעוודיקן ווײַבל, און אַז זי האָט אין שוואַרצן שמאַלן קליידל אָנגעשטעלט אַ פֿוס אויף אַ שפּאַן צו טאָן, האָבן זיך צו אים נײַט ווילנדיק אַראָפּגעלאָזט אַלע אַרומיקע מאַנסבילשע אויגן; גלייך אין אָט דעם היפּשן און שלאַנקן פֿוס ליגט עפעס אַ גאַנצער מעזשביזשער קונץ, און ס'איז כּדאי צו זען, וואָס וועט פֿאַרקומען מיט אים און מיט איר גאַנצער וווקסיקער פֿיגור, בשעת זי וועט דעם פֿוס נאָך אַ מאל אַ הייב טאָן און וועט אים נאָך אַ מאל אויף דער ערד אַראָפּשטעלן.

איר פנים איז געווען אַ מאַט-טונקלס, אַ לענגלעכס, מיט קוים אָנזעעוודיקן פּוך אויפֿן אָרט פֿון קליינע ווײַבערישע וואָנצעלעך, מיט שוואַרצע, גרויסע אויגן און מיט נאָך מער שוואַרצע געקירצטע און געקרייזלטע האָר.

צוויי שניידער-יונגען, וואָס זײַנען מבינים אויף געטאַקט גלייכע ווײַבערישע פלייצעס, האָבן זיך באַלד געוועט, צי אונטער דעם גרינעם קורץ-אַרבלדיקן קאַפּטל, וואָס לאָזט פֿריי דעם היפּשן און פֿולן האַלדז, טראָגט זי אַ העמד, צי נײַן. איינער האָט דאָרטן בפּיוון אויסגעשריגן אויף אַ קול:

— נאָר איינער, ס'איז הײַנט אַזאַ מאָדע, ווי איך בין אַ ייִד... ווײַבער טראָגן נײַט קיין העמדער.

נאָר אלישע האָט זיך צו אים ניט אומגעקוקט. ער האָט דערזען
בורמאַנען שטיין לעבן די פֿענצטער פֿון זיין קוואַרטיר, איז ער צו
אים צוגעגאַנגען ווי צו אַן אַלטן גוטן פֿריינט, אים באַקאַנט געמאַכט
מיטן ווייב און האָט ביי אים לייטיש אַ פֿרעג געטאָן:

– ווי געפֿעלט אייך, פֿאַני ראַבינער, דער וואַרעמער דרויסן מיט אָט
דעם גאַנצן אַרום און אַרום? איאַ, שוין ביי אונדז אין שטאָט?

און זי איז געשטאַנען אין זיין לינקער זייט מיט איר גאַנצער היפשער
און גלייכער וויקס און האָט באַטראַכט מיט די אויגן דעם גאַנצן
אַרום און אַרום. ער איז באַשטאַנען פֿון אַראָפּגעלאָזטע, צו דער
שטאָט גריבלדיקע בערג און פֿון גערונצלטע שנירן וואַלד, וואָס
גרענעצן אין דער הויך מיט בלויער לופֿט אין מיטן ווייטן הימל.

יאַ, האָט זי קוקנדיק אַהין, שטיל און זיכער איבערגעחזרט, מען קען
זיך דאָ אויסטרויען.

דערביי האָט איר פנים אויסגעזען אַזוי ערנסט און געשטעלט, גלייך
זי שלעפט זיך שוין יאָרנלאַנג אַרום פֿון ישובֿ צו ישובֿ, פֿדי צו געפֿינען
אַן אָרט, אויף זיך צו „אויסטרויען“, איצט האָט זי אים סוף-כל-סוף
געפֿונען צווישן אָט די אַראָפּגעלאָזטע געגריבלטע בערג: ער איז איר
אַפֿילו שווער אָנגעקומען נאָר סוף-כל-סוף האָט זי אים געפֿונען.

בורמאַן איז נאָך דעם אָפּגעשלאָפֿן מער פֿון צוויי שעה ביי זיך אין
דער בחורשער קוואַרטיר, און נאָכן שלאָף איז ער דורכגעגאַנגען
פֿאַרביי די פֿענצטער פֿון אלישעס שטוב און האָט געזען די לאַנגע
בפֿוֹדיקע פֿאַרהאַנגען, וואָס זי האָט שוין באַוויזן אויף זיי
פֿונאַנדערצוהענגען. פֿון הינטער איינעם פֿון זיי, אַן
אונטערגעהויבענעם און אַ פֿאַרוואַרפֿענעם אַ ביסל אָן אַ זייט, האָבן
זיך געהערט די קלעפֿ פֿון אַ קליינעם האַנט-העמערל; ס'האָט זיך
געמאָלט די קילקייט, וואָס אינעווייניק, אין חדר, די הויכע שטולן,
וואָס אין די פֿריש אָנגעצויגענע טשעכאַלן, און זי, אלישעס ווייב
אַליין. זי איז דאָרטן געשטאַנען לעבן דינסט-מיידל, וועלכע איז
אַרויפֿגעקראָכן אויף אַ קליין צוגעשטעלט טישל, און האָט איר
באַוויזן:

– שלאָגט אים, זײַט מוחל, אַ ביסל העכער, דעם טשוואָק.. נאָך העכער.

דענסטמאַל האָט דער ראַבינער געטאָן אַ שמייכל צו זיך אין דער נאָז און אין די היפשע בלאַנדע וואַנצעס און האָט זיך אַוועקגעדרײַט צו יענעם ווייטן פלאַץ-ווינקל, פֿון וואָנען ס'האָט זיך אַהער קוים אָנגעזען די שילד פֿון טשערקיסעס טיפּאָגראַפֿיע. איצט האָט דער שמייכל זײַנער געהײסן:

– מענטש איינער, קענסט נאָך אָפּלעבן אַ שיינעם טאָג; אַהער אין שטאָט איז אַראָפּגעקומען אַ שײן און טשיקאַווע ווייבל.

ג

אויף מאָרגן, אַרום עלף אַ זייגער אין דער פֿרי, איז דער ראַבינער שוין געזעסן מיט אלישעס ווייבל אין יענעם זעלבן חדר, וווּ נעכטן איז איינער פֿון די פֿאַרהאַנגען געווען אונטערגעהויבן, און האָט מיט איר לײַטיש שעמעוודיק פֿאַרבראַכט. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זי איז גענוג וועלטלעך און קלוג. די מעזשביזשער אָפֿיצירן, וואָס האָבן זיך מיט איר פֿון פֿערצן יאָר אָן אַרומגעדרײַט, האָבן, אַ פנים, מיט איר גענוג אויסגעשטודירט, און איצט האָט זי זיך שוין בײַ קיינעם ניט באַדאַרפֿט לערנען, ווי אַזוי צו רײַדן מיט אַ מענטשן. איטלעכע מאָל, וואָס ער, דער ראַבינער, האָט איר דאָ אין חדר געמאַכט אַ קאָמפּלימענט, האָט זי זיך פֿרײלעך צעלאַכט, צו רעכט געמאַכט אויף זיך די האָר און האָט אויף אַ ווערטל געשריגן צו אלישען אין קאַבינעט:

– אלישע, דו הערסט, ווי דער הער ראַבינער געפֿינט מיד?

דערצו איז איר קול בשעתן לאַכן געווען אַזאַ זאַפֿטיקס, ס'האָט זיך געוויגן אין איינעם מיט איר גאַנצן שלאַנקן קערפּער און דערציילט האָט עס, פֿאַר וואָס זי האָט אַ געפֿיל אין אַ שיינעם מאַנסביל און פֿאַר וואָס זי האָט ליב אַלע מאָל אַרײַנצוואַרפֿן אין שמועס:

– האָב איך אין מעזשביזש איינעם אַ באַקאַנטן, אַן אָפֿיציר...

ביים צווייטן וויזיט בורמאנס האָט זי זיך שוין מיט אים פֿאַרמאָסטן, ווער איז העכער און ווער וועמען וועט טאָן אַ בעסערן קוויטש אין דער האַנט. ביים דריטן וויזיט איז זי אויף זיין פֿאַרלאַנג שוין געזעסן ביי דער גלאַנציק-שוואַרצער פּיאַנאָ, וואָס זי האָט פֿון דער היים מיטגעבראַכט, און האָט אים אויסגערעכנט אַ גאַנצן צעטל פֿון פּיעסעס :

זי קאָן אים שפּילן „בוריא נאָ וואָלגעיִע“, „דעדוינאַ“ און „אַווע מאַריאַ“, נאָר אויב „אַווע מאַריאַ“, קאָן זי עס אויסנווייניק, און דאָרף דערצו די נאָטן ניט האָבן ; ס'הייבט זיך אָן אַט אַזוי...

נעמענדיק גרויסע געשווינדע פּאַסאַזשן, זיינען אירע פֿינגער פֿלינק און פֿריי אַרומגעלאָפֿן איבער דער גאַנצער לענג פֿון דער קלאַוויאַטור און האָבן געוואָרפֿן אין דער חדר-לופֿט איין כוואַליע טענער נאָך דער צווייטער. לויט בורמאנס מיינונג, האָט זי געשפּילט קונציק, אויסגעצייכנט. נאָר זי אַליין האָט דערויף קיין מינדסטע אַנשטרענגונג ניט געמאַכט און האָט נאָך אין דער זעלבער צייט גערעדט צום דינסט-מיידל, וואָס האָט זיך באַוויזן רעכטס פֿון פּיאַנאָ, אין דער טיר ; איבעררייסנדיק דאָס שפּילן, האָט זי דעם דינסט-מיידל געזאָגט, אַז מאָרגן וועט זי שוין אַליין גיין מיט איר אין מאַרק, און אַז די ווייסע חלה איז גוט צו באַשיטן ניט מיט קימל, נאָר מיט מאָן.

ביים פֿערטן וויזיט האָט זי אים שוין נאָך איר אייגענעם געשמאַק איבערגעבונדן דעם פֿאָווער און אים צורעכט געמאַכט פֿון הינטן דעם קאָלנער פֿון רעקל אַזוי, אַז דער קראַגן זאָל ניט אַרויסשטעקן. בורמאן אַליין האָט זי שוין געפֿאַלגט, ווי אַן אַקס, געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז און אין די בלאַנדע וואַנצעס און געטאָן אַלץ, וואָס זי האָט געהייסן. דער מוח מיט די אויגן זיינען אים שוין געוואָרן שיכור איטלעכע מאָל, וואָס זיין האַנט האָט זיך אַנגערירט אָן אירער, דער וואַרעמער און ווייכער. און אויף וויפֿל ס'האָט אים געקלעפט זכרון פֿון זיין אַמאָליקער פּראַקטיק, האָט ער געדענקט, אַז צו אַזעלכע פֿרויען דאָרף מען צוטרעטן פֿון אָנהייב אָן מיט אַ מאָל.

און אין יענעם זעלבן פֿרימאָרגן האָט זיך מיט אים געטראָפֿן דאָס אומאַנגענעמע געשעעניש :

ס'איז אויסגעקומען אזוי, אז צוליב א דורכפארנדיקער פריציסער פֿור זיינען זיי ביידע געשטאנען אריינגערוקט מיט די קעפ אין איינעם אן אפֿענעם פֿענצטער, און ער האָט דענסטמאל געפֿילט די וואַרעמקייט פֿון אירער אַ גאַנצער שטייף צוגעטוליעטער זייט און האָט זיך פֿאַרזיכטיק און פֿאַמעלעך אַרומגעקוקט, צי קיינער, חוץ זיי איז אין חדר ניטאָ. ער האָט שוין אַפֿילו געהאַט אויסגעצויגן זיין האַנט אַרונטער, כדי זי אַרומצוכאַפֿן פֿאַר דער טאַליע און זי מיט אַ מאָל אַ דריק צו צו זיך. נאָר פֿלוצעם האָט זי זיך מיט איר גאַנצן קערפּער געטאָן אַ דריי אַרויס אזוי פֿלינק, אז די געקירצטע האָר זיינען איר אַריבער איבערן פנים, און האָט אים פֿאַר אַט דער האַנט אַנגעכאַפֿט.

— בורמאַן, האָט זי געזאָגט גלייכגילטיק און קאַלט, באַפֿרייענדיק די האָר פֿון פנים און צושפּילנדיק הינטן אַ קנעפל פֿון קאַפֿטל, אזוי טוט מען ניט...

בורמאַנען האָט זיך דענסטמאל אַריינגעגאַסן דאָס גאַנצע בלוט אין פנים, און אים אַליין איז שוין געווען שטאַרק מאָדנע, וואָס אָט דאָס מיט בלוט פֿאַרגאַסן פנים שמייכלט נאָך. נאָר זי איז שוין לעבן אים ניט געווען. האַלטנדיק זיך מיט ביידע הענט גרינג פֿאַר דער טאַליע, האָט זי פֿאַמעלעך אַוועקגעשפּאַנט אין צווייטן חדר, דעם עס-צימער, און פֿון דאָרטן ווייטער, אין קאָרידאָר אַריין. ס'האַט זיך געהערט, ווי זי זאָגט דאָרטן הילכיק צו אלישען אין קאַבינעט אַריין:

— אלישע, וואָלסט געמעגט הייסן אַפּוואַשן דיינע קאָלאַשן; זיי שטייען בלאָטיקערהייט באַלד ביים אַריינקומען ביי דער דיר.

בורמאַן האָט נאָך דעם געדונגען אַ בעל-עגלה און איז אַוועקגעפֿאָרן אויף נאָכט קיין קאַמענעץ, ער האָט אַהין שוין לאַנג באַדאָרפֿט האָבן. די גאַנצע מעשׂה מיט אלישעס ווייבל האָט זיך געדוכט ניט מער, ווי אַ נאַרישקייט. זי, די מעזשביזשער פאַרשוין, איז סײַ ווי סײַ געווען שלעכט פֿאַרשמוט אין דער געגנט און האָט זיך פֿון פֿערצן יאָר אָן מיט אַפֿיצירן אַרומגעשלעפֿט...

אין קאַמינעץ איז ער געוואָרן געוואָרן, אז זיין פֿאַרגרעבטער שטאַט שטעלט טאַקע אַרויס צו ווינטער צו אַ נייעם קאַנדידאַט אויף ראַבינער, עפעס איינעם פֿון אירע קרעמערס אַ זון, וואָס איז אין

אָדעס אַ הויז-לערער; ער האָט זיך אויך דערוויסט, אַז אין „גראַנד-האַטעל“ קוקט זיך שוין די צווייטע וואָך אָן מיט אַ חתן דער אַלמנה פערליסעס רויט-האַריק מיידל. דער היימישער אַלטער שיפור, דער שדכן, האָט אים דאָרטן אָפגעשטעלט אויפֿן טראָטואַר, געהאַקעט אויף אים מיטן ריח פֿון אויסגעטרונקענעם בראַנפֿן און אים דערציילט, אַז דער שידוך גייט צו, אַז דערפֿאַר איז שוין אַהין אַרויסגעפֿאַרן אויך די אַלמנה אַליין און מאַכט זיך דעם מיידל נייע קליידער צום קנס-מאַל; ער האָט אים דערציילט, אַז אלישעס ווייב איז ניט קיין לייט, און אַז איינער אַ מעזשביזשער שדכן האָט אים נעכטן דאָ אין גאַס אָנגעוויזן דעם מעזשביזשער אַפֿיציר, דעם דראָגון, מיט וועמען זי האָט אַ יאָר צייט געלעבט.

– טאַקע באמת? – האָט ער ביים אַלטן שיפור איבערגעפֿרעגט און האָט דערביי לצנותדיק אַ שמייכל געטאָן צו זיך אין די וואַנצעס.

און אַליין האָט ער נאָך דעם אָן שום באַדערפֿעניש אַרומגעבלאָנדזשעט איבער דער רוישיקער גאַס און האָט געזען, ווי אַזוי די אַלמנה מיט איר מיידל שפּאַנען דאָרטן אַרום פֿון איין מאָנופֿאַקטור-קלייט אין דער צווייטער, ווי אַזוי ס׳באַפֿאַלן זיי פֿאַר יעדער קלייט מיט גרויס שמחה די משרתים, און ווי אַזוי ס׳שלעפט זיך זיי נאָך אַ ווייבערשער שניידער, אַ פֿוטער-אונטערקלייבער און אַ קאַמענעצער מיידל, אַ מאָדיסטן.

אים אַליין איז שוין געווען אַ חידוש, וואָס עס אַרט אים ניט קיין זאָך, אַפֿילו זיין צוגעטראָגן אַנטאָן, וואָס איז שוין אַ ביסל אָפּגעריבן און פּאַסט שוין לחלוטין ניט פֿאַר אַט דער צוגעפּוצטער שטאָט. אים האָט נאָר געצויגן צוריק אַהיים, צו אלישעס שטוב, און דער עיקר, צו דעם שלאַנקוויקסיקן קורצהאַריקן ווייבל, וואָס האָט אים, בורמאַנען, קיין סקאַנדאַל ניט געמאַכט, און וואָס קיינער ווייס ניט אויף געוויס, פֿאַר וואָס זי האָט פּלוצעם גענומען און חתונה געהאַט פֿאַר אלישען. איצט האָט זיך קלאָרער, ווי פֿריער, געמאַלט איר קול, וואָס ער האָט נעכטן פֿאַרן אַוועקפֿאַרן דערהערט צו זיך אין צימער, און פֿאַרגעשטעלט האָט ער זיך, ווי אַזוי ער איז דענסטמאַל מיט אַ קלאָפּנדיק האַרץ געשטאַנען אַריינגערוקט אינעם ווינקל, וואָס ביים אָפּענעם פֿענצטער, און האָט געהערט, ווי אין צווייטן נאָענטן הויף רעדט זי מיט דער שליאַכעטן, דער וועשערן, און זאָגט איר:

— אויב די שלאָכעטן וועט איר וואָשן אָרנטלעך, וועט זי ביי איר תמיד האָבן אַרבעט אויף צוויי טעג אין וואָך.

איבערמאָרגן אַרום צוויי אַ זייגער ביי טאָג, ווען בורמאָן האָט זיך ביי זיך אין דער היים געהאַט אויסגעשלאָפֿן פֿונעם וועג און האָט זיך נאָר וואָס אַרויסגעוויזן אויפֿן עקסטן שטאָט-פּלאַץ, האָט אים אלישעס ווייב באַלד דערזען פֿון דער ווייט; זי איז געשטאַנען אין אָפֿענעם פֿענצטער פֿון איר שלאָף-צימער און האָט אים אַהין צוגערופֿן.

— בורמאָן, האָט זי אים געזאָגט צו גיך, און האָט זיך פֿאַרזיכטיק אַרומגעקוקט אין די זייטן, וואָס זייט איר משוגע געוואָרן און זייט פֿאַרשוונדן? ... איך בין נעכטן געווען דריי מאָל ביי אייך אין קוואַרטיר.

און בעת מעשה האָט זיך איר איינגעגעבן אים אַ גלעט צו טאָן איבער די האָר אַזוי קונציק און אַזוי שנעל, אַז דער קרעמער, וואָס איז געשטאַנען אַקעגן אין טיר פֿון זיין מעל-קלייטל, האָט עס אַפֿילו ניט אָנגעהויבן צו באַמערקן.

זי איז געווען אָנגעטאָן אינעם גרינעם קורץ-אַרבלדיקן קאַפֿטל, און די אויגן זיינען ביי איר געווען פֿאַרשיפורט. ער האָט פֿאַרשטאַנען, פֿאַר וואָס זי קוקט זיך איצט אַרום פֿאַרזיכטיק אין די זייטן און נאָך וואָס זי רופֿט אים אינעווייניק אין שטוב. איז ער אַהין געגאַנגען מיט אַ שמייכל צו זיך אין דער נאָז און מיט פֿאַרפּלאַנטערטע געדאַנקען; ער האָט געוויסט אויף קלאָר, אַז אלישע איז איצט ניטאָ אין דער היים, און אַז ער, בורמאָן, איז איצט מַפֿקיר זיין לעבן: סײַ ווי סײַ האָט ער דאָך שוין ניט ווהין אַוועקצוגיין פֿון אַט דער שטאָט, וואָס שטעלט אַרויס צו ווינטער צו אַ נייעם קאַנדידאַט אויף ראַבינער. אַריבערטערטנדיק מיט איר די שוועל צו איר אין שלאָף-צימער, איז ער דענסטמאַל מיט זיין אייגענעם שכל געקומען צו אַ שפּאַגל-נייעם געדאַנק, אַ חקירה:

— נאָר איינער, די וועלט איז בלאָטע... ווי איך בין אַ ייד.

און ער האָט אַליין מיט אַ רויקייט פֿון אַ בעל-הבית פֿאַרמאַכט נאָך זיך די טיר.

די קורסיסטן מאַני רימער האָט זיך געוואָלט גטן מיט פֿרויקע טשערקיס, איר מאַן. וועגן דעם האָבן געוואוסט אַלע אין שטאָט און ביי אלישען אין שטוב.

אלישע אַליין האָט זיך איין מאָל אין דער פֿרי אומגעקערט פֿון מאַרק און האָט פֿריילעך דערציילט פֿראַדאָטשקען און בורמאַנען, וואָס זיינען געזעסן איינער אַקעגן אַנדערן אין זאַל:

— הערט אַ מעשה: זי וואַרפֿט דאָך טאַקע אַוועק, פֿרויקען. כדי מיזאַל אים מער גלייבן, האָט ער זיך באַלד געשווירן אויפֿן קול:

— ווי איך בין אַ ייד, נאַרישע מענטשן, וואָס איר זייט! ס'איז דאָרטן איצט אַ פֿולע שטוב מיט קולות. מאַני מאַנט ביי אים אַרויס אירע דריי טויזנט רובל ירושה און וויל אַוועקפֿאַרן צוריק אויף די קורסן.

פֿראַדאָטשקע האָט געהאַט אַ גוטן קאַפּ. ניט אומזיסט האָט זיך אלישע באַרימט, אַז אין איין רגע קאָן זי צונויפֿרעכענען אויפֿן קאַפּ וויפֿל גילדן מ'וויל. און כאָטש ס'איז נאָך קיין צען מינוט ניט געווען אַריבער, זינט צווישן איר מיט בורמאַנען זיינען דאָ אין זאַל פֿאַרגעקומען גאַרניט קיין אַנשטענדיקע זאַכן, האָט זי זיך דאָך ניט פֿאַרלוירן און האָט גלייך אַפּגעפֿרעגט סוחריש און קלוג:

— אַ משל, ווי וועט איר פֿרויקע נעמען אַפּצוגעבן, אַז ער האָט אירע דריי טויזנט רובל אַריינגעבראַקט אין טיפּאַגראַפֿיע?

און דער ראַבינער בורמאַן האָט דערויף גאַרנישט ניט געזאָגט. לייטיש מיט איין פֿוס אַריבערגעוואַרפֿן איבערן צווייטן און מיט אַ מינע פֿון אַ מענטשן, וואָס שטייט העכער פֿון אַט דעם גאַנצן שמועס, איז ער געזעסן אַקעגן פֿראַדאָטשקען אין דעם ווייכן שטול און האָט געשוויגן, ווי אַ געזעצטער ענגלישמאַן. אַליין האָט ער זיך לויט פֿראַדאָטשקעס פֿאַרלאַנג געהאַט אַפּגעגאָלט די וואַנצעס און איז געווען אַנגעטאָן אין אַ שפּאַגלנייעם שוואַרצן האַרבסט-רעקל. דאָס רעקל איז געווען פֿאַרשפּיליעט ביזן סאַמע האַלדז, און פֿראַדאָטשקע האָט עס אויף אים פֿריער אַ ביסל אַרומגעטאַפט פֿון אַלע זייטן און האָט זיך געשווירן, אַז איבער זיין וווקסיקער פֿיגור זעט ער אין דעם

אויס, ווי אַ יונגער דאָקטאָר. איצט האָט ער זיך דערפֿילט שלעכט, וואָס אלישע איז פֿלוצעם אָנגעקומען פֿון גאָס, און האָט אים אין די אויגן ניט געקענט קוקן. נאָר פֿראַדאָטשקע האָט אַפֿילו דאָס אויך באַמערקט. זי האָט אים הינטן אַרום געגעבן אַ קניפֿ און האָט אָנגעוויזן אין דרויסן אַרויס:

— זע נאָר, אָט גייט ער, דוכט זיך, פֿרויקע.

און אַלע האָבן באַלאַגערט דאָס פֿענצטער און האָבן גענומען קוקן, ווי פֿרויקע שפּאַנט צו זיך אין טיפּאָגראַפֿיע. ניין, אויף אָט דעם שוואַרץ געקרייזלטן קמץ איז לחלוטין גאָרנישט ניט געווען צו דערקענען. ער איז, ווי פֿריער, געווען שטאַרק פֿאַרהאַרעוועט ביי זיך אין געשעפֿט און האָט, דוכט זיך, נאָך מיט מער עקשנות געקליבן אַ קאָפּיקע צו אַ קאָפּיקע.

דער ראַבינער איז טאַקע דענסטמאַל פֿון אלישען אַוועקגעגאַנגען גלייך צו פֿרויקען אין טיפּאָגראַפֿיע. ער האָט דעם גאַנצן וועג אַהין געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז און האָט זיך דאָרטן באַלד בייס אַריינקומען אַראָפּגעלאָזט אויף עפעס אַ שווערן און אומריינעם טיפּאָגראַפֿיע-קאַסטן.

— נאָר איינער, האָט ער דערביי צו פֿרויקען אַ זאָג געטאָן, די וועלט איז בלאָטע, ווי איך בין אַ ייד...

געמיינט האָט ער דערמיט זיך, זיין הילפֿלאָזע לאַגע אין אָט דער שטאָט, וואָס איז שוין צו אים שטאַרק אָפּגעקילט געוואָרן און שטעלט אַרויס אַ נייעם ראַבינער-קאַנדידאַט; געמיינט האָט ער אויך די געשעענישן, וואָס קומען איצט פֿאַר צווישן אים מיט אלישעס ווייב, און טאַקע אים, פֿרויקען אַליין, וואָס מאַני וויל אים אַוועקוואַרפֿן. אויף פֿרויקען אָבער האָט זיין נייער געדאַנק קיין שום איינדרוק ניט געמאַכט. זיין טיפּאָגראַפֿיע איז געווען פֿאַרוואַלגערט מיט צוויי עקסטרע באַשטעלונגען פֿון דער זעמסטוואַ, האָט ער אַליין מיט שטאַרק שוואַרצע הענט געהאַלטן אין איין זוכן עפעס אַ נייעם מין שריפֿט, זיך געבויגן אונטער אַ טיש אַרונטער און האָט פֿון דאָרטן געענטפֿערט גלייכגילטיק און קאַלט, ווי אויף אַ זאָך, וואָס ער ווייס עס שוין פֿון לאַנג:

— אַוודאי בלאָטע... מענטש איינער, וואָס-זשע? ס'איז אַ נייעס ביי דיר?

און באַלד איז ער אַריין אין צווייטן חדר, וווּ ס'האַבן געאַרבעט צוויי זעצערס, און האָט דאָרטן אַ קאָמאַנדעווע געטאָן אויפֿן קול.

— פֿאַרטיק, אַ? וואָס-זשע שווייגסטו, חכם מיינער? וועק אויף דעם גוי!... נו דו! לאָז די מאַשין, אויסציען וועסטו זיך ביים ווייב אין פּאָדעליק.

נאָר אין גיכן איז שוין געווען אַ פֿרימאַרגן, ווען בורמען איז נאָך אַ מאָל געזעסן ביי אלישען אין שטוב. אלישע אַליין האָט אים דענסטמאַל פֿון גאָס אַריינגעשלעפט און דערביי פֿריילעך אויסגעשריגן צום ווייב אין שלאָף-צימער.

— נאָ, פֿראַדאָטשקע, כ'האַב דיר געבראַכט דעם ראַבינער, קום אַהער גיכער... שפּיל אים אַ ביסל אויף דער פּיאַנאָ.

באַלד איז ער צו אים צוגעשטאַנען מיט טינט און פֿעדער און מיט אַ ליידיקן בויגן פּאַפּיר:

— אַנו, פּאַני ראַבינער, ציקלט מיר נאָר אויס אַ פּראָשעניעלע צום מיראַוואָי. נאָר עפעס אַזוי קונציק, ס'זאָל נעמען די לעבער.

און פּדי דער ראַבינער זאָל זיך ניט באַליידיקן, האָט ער גלייך פֿראַדאָטשקען צוגעגעבן:

— נאַרעלע, ער קען, ער קען; ס'וואָלטן זיך ווינטשן אַזוי קענען דיינע מעזשביזשער אַדוואָקאַטן.

פֿראַדאָטשקע איז אַרויסגעקומען אין שטוב-כאַלאַט פֿון שלאָף-צימער און האָט געפֿונען, אַז בורמאַן איז אַראָפּ פֿון פנים, מ'דאַרף אים דעריבער ניט מיד מאַכן מיט פּראָשעניעס שרייבן.

— זאָל בעסער אלישע אַזוי גוט זיין און זאָל הייסן אַריינטראָגן פֿאַרן ראַבינער אַ הייסע גלאַז מילך.

אלישע האָט זיך נאָר אויף איין רגע אַוועקגעדרייט, איז זי שוין געזעסן גאָר נאָענט לעבן בורמאַנען, און איינע פֿון אירע וואַרעמע קני האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן זיינער. זי האָט שוין אַפֿילו געהאַט אָנגעהויבן ביי אים פֿרעגן, צי ער האָט נאָך איר געבענקט. נאָר פונקט אין יענער צייט האָבן זיך פֿון פֿאַדער-שטיבל דערהערט אַ פּאַר אָפּגעריסענע אויסגעשריגן, און אלישע מיטן דינסט-מיידל זיינען פֿון דאָרטן אַרויס אין דרויסן אַזוי געשווינד, ווי צו אַ שרפֿה. ווען פֿראַדאָטשקע מיט בורמאַנען זיינען נאָך זיי פֿון שטוב אַרויס, האָבן זיי שוין נאָר געזען, ווי פֿון אַלע עקן שטאָט לויפֿט מען אַרויף צו פֿרויקעסטיפּאָגראַפֿיע. דאָס דינסט-מיידל האָט אָפּגעשטעלט איינעם אַ בחור, וואָס איז פֿון דאָרטן צוריק אין מאַרק געגאַנגען, און האָט ביי אים געפֿרעגט, וואָס ס'איז געשען; איז בורמאַן אויך צוגעגאַנגען און האָט געהערט, ווי דער בחור דערציילט:

— גאָרנישט... מאַני רימערס אַ פֿעטער, וואָס איז פֿון אָנהייב אָן ניט געווען צופֿרידן מיט איר חתונה, האָט אַרויסגעקריגן ביי איר אַ „דאָווערענאַסט“ און האָט פֿרויקען פֿאַרחתמעט די טיפּאָגראַפֿיע. און מאַני אַליין איז שוין דאָ נישטאָ: זי איז נאָך נעכטן ביי טאָג אַוועקגעפֿאַרן אויף די קורסן.

דענסטמאַל איז בורמאַן צוגעגאַנגען צו דער טיפּאָגראַפֿיע און האָט צווישן אַ געדיכט בינטל מענטשן דערזען דעם צעקנייטשטן פֿרויקען. דריי מענטשן האָבן אים שטייף געהאַלטן פֿון אַלע זייטן, און ער האָט זיך נאָך אַלץ געריסן שלאָגן מאַניעס פֿעטער און אַראָפּרייסן דעם סודיעבנעמס חתימה פֿון דער טיפּאָגראַפֿיע; ער האָט זיך געוואָרפֿן אין אַלע זייטן, ווי אַ רוצח, און אַז מ'האַט אים געהאַלטן פֿאַר די הענט, איז מען ניט געווען זיכער, אַז ער וועט זיך ניט אָנהייבן שלאָגן מיט די פֿיס, צי מיטן קאָפּ, ווען מ'האַט אים אָפּגעלאָזט, האָט ער זיך אַ ביסל באַרויקט, לייכטער אָפּגעאַטעמט און זיך צו ערשט אַרומגעקוקט אויפֿן אָנגעזאַמלטן עולם מיט אַזאַ שנאה און אַזוי פֿאַרחידושט, גלייך ער וואָלט זיי נאָר וואָס דערזען:

— וואָס האָט מען זיך דאָ אָנגעשטעלט? האָט ער געפֿרעגט, אויף וואָס פֿאַר אַ בייז ווונדער איז מען זיך אַהער צונויפֿגעלאָפֿן? ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף די טרעפלעך פֿון דער פֿאַרחתמעטער טיפּאָגראַפֿיע און האָט זיך פֿאַרטראַכט. אפֿשר האָט ער זיך

פֿאַרקלערט וועגן מאַניען, וואָס אין שטאַט זאָגט מען, אַז זי האָט
אין קײַעו עפעס אַ סטודענט.

און אַפֿשר גאָר וועגן זיך אַליין, וועגן זײַן שווערער פּראָצע, וואָס ער
האָט בײַ דער טיפּאָגראַפֿיע אַוועקגעלייגט, און וועגן זײַן עקשנות,
וואָס האָט אים צו גאָרנישט ניט געבראַכט.

דענסטמאָל זײַנען פֿראַדאָטשקע מיט אלישען צוגעגאַנגען צום
פֿאַרטראַכטן ראַבינער, און פֿראַדאָטשקע האָט צו אים געזאָגט:

— קומט, וואָס וועלן מיר דאָ שטיין?

ה

פֿרויקע טשערקיס איז צוויי טעג ניט אַרויסגעגאַנגען פֿון זײַן שטוב.
ער איז דאָרטן געלעגן איינער אַליין און האָט געטראַכט וועגן
מאַניען:

— גט וועט ער איר געבן? ... אַ מכה...

אַרום אים אין די דרייַ פֿריש אויסגעפֿאַרבטע געדונגענע חדריםלעך
איז אַלץ געווען איבערגעקערט און אָנגעוואָרפֿן, ווי אינעם טאָג פֿון
מאַניעס אַוועקפֿאַרן. די בעטן זײַנען געשטאַנען פונקט אַזוי
צעוואָרפֿן, ווי בשעת מאַני האָט פֿון אונטער זייערע איבערבעטן
אַרויסגעשלעפט אירע צוויי קישנס; אינעם פיצעלע עס-צימערל אויפֿן
טיש צווישן פֿאַרדאָרטע שטיקלעך ברויט איז געשטאַנען אַ טעלער
מיט אַ חוט-השדרה פֿון אַ ניט דערגעסענעם הערינג, און אַרום אים
האָבן שטאַרק געזשומעט אומריינע פֿליגן. דערצו איז נאָך די גאַנצע
צײַט געגאַנגען רעגן, אין די דרייַ פיצעלעך חדריםלעך איז די
טונקעלע לופֿט געווען אַזוי דושנע און הייס, ווי אין אַ פֿריש
אויסגעפֿאַרבטן וואַגאָן דריטע קלאַס, און פֿרויקע האָט אַפֿילו פֿאַר
נייטיק ניט געפֿונען די פֿענצטער עפֿענען אָדער אַרייַנרופֿן אימיצן פֿון
דרויסן, מײַזאַל די שטוב אויסקערן.

נאָר איין מאָל פֿאַר נאַכט, ווען אין דרויסן איז דער רעגן שוין מער
ניט געגאַנגען, איז ער געוואָרן שטאַרק ברוגז אויף זיך, וואָס ער זיצט
באַהאַלטן אין שטוב. ער האָט אַפּגעגאַלט די צוויי וואַכנדיקע באָרד,

זיך אָפּגעוואַשן און האָט אויף צו להכעיס אַרויסגענומען פֿון שראַנק
זיין נייעם, כמעט ניט געטראָגענעם אָנצוג. אַנטוענדיק דעם אָנצוג,
האָט ער געטראַכט, אַז ער האָט נאָך ביי זיך טויזנט רובל מזומן
געלט און וועט שוין מן-הסתם ניט פֿאַרפֿאַלן ווערן:

— ער הערט מאַניען, ווי דעם פֿאַראַיאַריקן שניי...

נאָר ווען ער איז אַרויס פֿון שטוב, האָט ער דאָך אַרויסגערוקט דעם
קאָפּ פֿאַרויס און האָט זיך פֿאַרזיכטיק אַרומגעקוקט, צי די בעל-
הביתטע פֿון הויז זיצט דאָרטן ניט אויף די טרעפלעך.

ס'איז געווען שפעט אין בין-השמשות, און אַ סאַמעטן בלאָטקעלע, אַ
שיטערס און אָנהייב-אלולדיקס, האָט זיך שטיל געגלענצלט אין די
אויגן און זיך געצויגן אונטער די פֿיס, פֿונעם קיילעכדיקן שלעכט
ברוקירטן מאַרק ביז די עקסטע הייזער פֿון שטאָט. דורך אַ
פֿענצטער, וואָס אין איינעם פֿון די עקסטע הייזער, האָט זיך
אַרויסגערוקט אַ קאָפּ פֿון אַ בעל-הביתש מיידל, און אַ פֿאַר אויגן
שוואַרצע און שעמעוודיק פֿינקלדיקע, האָבן ניגערין אַ בלאַנדזשע
געטאָן איבער פֿרויקעס פנים און האָבן אים נאָך דעם לאַנג
נאָכגעקוקט אין די פלייצעס. דאָס מיידל איז מיט אים ניט געווען
באַקאַנט, זי האָט נאָר געוואָלט זען, ווי אַזוי ער זעט איצט אויס,
פֿרויקע.

אַ ביסל ווייטער, אין עק פֿון אַ הילצערנעם פלויט, זיינען געשטאַנען
צוויי יידן און האָבן באַטראַכט דאָס האַלץ פֿונעם אָפּגעקויפֿטן
גוישן בודיניק, וואָס מ'האָט זיי אַקערשט ביי טאָג דאָ
אַראָפּגעוואָרפֿן. איינער איז געווען דער בעל-הבית פֿון דער נאָענטער
שטוב, דער צווייטער זיינער אַ שותף. ביידע האָבן געפֿונען, אַז דאָס
האַלץ איז אַ מציאה, און ביידע האָבן זיי אַ וויילע אָן דעם פֿאַרגעסן
און האָבן גענומען באַגלייטן פֿרויקען מיט די אויגן. איינער האָט
געזאָגט אויפֿן קול און מיט אַ כיוון, אַז פֿרויקע זאָל הערן:

— וואָס זאָגסטו עפעס? שוין, דאַנקען גאָט, צוריק אַ בחור, אַ?

אַלע האָבן אים פֿיינט געהאַט דערפֿאַר, וואָס ער האָט זיך, ווי אלישע,
צו שפעט און מיט צופֿיל גדלות אומגעקערט פֿון זיין עקסטערנישן
לעבן, וואָס אין די גרויסע שטעט, און האָט דאָ, ווי יענער, ניט

באדארפֿט אַנקומען ניט צום שוחט, ניט צו קהל און ניט צום רב. די גאַנצע שטאָט האָט געהאַט אַן אים אַ נקמה, און ער האָט זיך אַרומגעדרײט איבער אירע גאַסן און האָט ניט געהאַט צו וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן.

אויף מאָרגן אין דער פֿרי האָט ער דערזען אלישעס ווייב, וואָס האָט זיך צוזאַמען מיט איר דינסט-מיידל פֿון מאָרק אומגעקערט. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט און האָט זי לאַנג באַגלייט מיט די אויגן. און נאָך דעם האָט ער זיך אַ גאַנצן פֿרימאָרגן אין ערגעץ קיין אָרט ניט געפֿונען. עטלעכע מאָל האָט ער אָן שום באַדערפֿעניש זיך געלאָזט גיין צו זײַן פֿאַרחתמעטער טיפּאָגראַפֿיע. ער האָט זי באַטראַכט פֿון דער ווייטנס, געטאָן אַ זיפֿץ און האָט זיך פֿון דאָרטן אומגעקערט צוריק אַהײם. נאָר בײַ אים אין דער הײם איז, ווי נעכטן, געווען הײס, אָנגעוואָרפֿן און ניט אויפֿגעראַמט. ער האָט זײַן ווײַנונג פֿאַרשלאָסן פֿון דרויסן מיט אַ שלעסל און האָט זיך אומגעקערט צוריק אין מאָרק. דאָרטן האָט ער געכאַפט אַ פּאַר ווערטער צווישן די רעדלעך, וואָס האָבן געשמױעסט וועגן אלישען און וועגן די יד-אחתדיקע קצבֿים, און האָט זיך סוף-כל-סוף אַוועקגעלאָזט אַרויף, צו אלישעס געירשנטער שטוב, וואָס די גאַנצע שטאָט האָט זי פֿײַנט. גײענדיק אַהײן, האָט ער געטראַכט ווי אַזוי אַלע וועלן דאָרטן קוקן אויף אים מיט רחמנות, און ווי אַזוי ער וועט דאָרטן ענטפֿערן אלישען.

— נאָר אײנער, וואָס איז מיר דען אַזוי שלעכט? וויל איד, ווער איד מיך צוריק אַ פֿאַרמאַצעווט.

אַבער ווי נאָר ער איז אַרײַנגעקומען אַהײן אין פֿאָדער-שטיבל, האָט ער פֿון הײנטערן פֿאַרוואָרפֿענעם פּאַרטײַער דערזען אַז אין דריטן חדר, אין זאַל אַ פנים, זײַנען אײנער איבערן צווייטן אַריבערגעוואָרפֿן דעם ראַבינערס פֿיס, און פֿאַרגלוסט האָט זיך אים מיט אַ מאָל געפֿעלן ווערן אלישעס ווייב. ממזרש, ווי די פּאַראַבקעס, אײדער זײ שטעלן זיך טאַנצן, האָט ער זיך באַלד געגעבן אַ פּאַטש איבער שטרויענעם הוט, וואָס מיט די צוויי דאַשיקעס, אַזוי אַז דער הוט איז אים אַריבערגעפֿאַלן איבער די אויערן. ער האָט אונטערגעהויבן די אַקסלען, געמאַכט אַ שמײכלדיק פנים פֿון אַן אידאָט, אַ פויער, און אויסגעשריגן האָט ער שוין אויפֿן גאַנצן קול, און אַזוי פֿריילעך ווי

בחורוייז, בשעת ער איז נאָך געווען שטאַרק צופֿרידן מיט זײַן
אייגענער גליקלעכער פֿערזאָן.

— בודטע זדאַראָווע סערע — דאָ — יו! ...

אַז אלישע איז אויף זײַן קול אַרויסגעלאָפֿן פֿון קאַבינעט, האָט ער
שוין געהאַט אַ גלאַטן און פֿרישן תירוש:

— איך בין אומישנע אַריינגעקומען זאָגן: איך פֿאַרשטיי ניט, פֿאַר
וואָס זאָל זיך עמעץ ניט אַריינלייגן אין שלום? ס'איז דאָך פשוט אַ
רחמנות אויף אלישען און אַ רחמנות אויף די קצבֿים...

אלישע האָט אים אָפּגעמאַסטן פֿון קאָפּ ביז די פֿיס און האָט אים
געשווינד דורכגענומען מיט שלעכטע, ווי בײַ אַ שאָף אומעטיקע
אויגן:

— קוק אים נאָר אָן אַט דעם ווייכהאַרציקן... געוואָרן אַ גאַנצער בעל-
רחמים אויף די קצבֿים...

און פֿרויקע איז רויט געוואָרן אויף צו באַליידיקן זיך און האָט זיך
דאָך באַלד אָנגעהויבן פֿאַרענטפֿערן:

— מענטש איינער, איך זאָג דען, אַז נאָר אויף די קצבֿים איז אַ
רחמנות?... איך זאָג דאָך, אַז ס'איז אַ רחמנות אויף דיר אויך. וואָס
הייסט? אומזיסט און אומנישט דערלייגסטו, נעבעך, מער, ווי צוויי
הונדערט רובל אַ וואָך...

פֿון דעמאָלט אָן האָט שוין אויך פֿרויקע אָנגעהויבן אָפֿט
אַריינצוקומען צו אלישען אין שטוב. זײַן אייגענע היים האָט אים סײַ
ווי סײַ דערמאָנט אָן אַ גיהנום, און געשטאַנען איז דאָרטן נאָך אַלץ
אויפֿן טיש דער טעלער מיט אַ חוט-השדרה פֿונעם ניט דערגעסענעם
הערינג, איז ער נאָר געגאַנגען אַהין שלאָפֿן און האָט די גאַנצע פֿרייע
צײַט פֿאַרבראַכט דאָ, בײַ אלישען. ער האָט געפֿירט
אונטערהאַנדלונגען וועגן אַ שלום מיט דער שטאָט און האָט
אַרויסגעטראָטן פֿון אלישעס צד פֿאַר אַ בורר.

פֿון גאַנץ פֿרי אָן איז ער געשטאַנען אין מאַרק און האָט געהאַקט
האַלץ מיט צוויי מנינים טעמפּ-קעפּיקע קצבֿים. הינטער זײַנע

פלייצעס האָבן פֿון אים לצנות געמאַכט די קרעמערס; זיי האָבן אים פֿיינט געהאַט און האָבן אים ניט געגלייבט. און ער האָט זיך צו זיי ניט אומגעקוקט און האָט מיט פלערליי ראיות אויסגעברייט די קצבֿים, אַז פֿאַר זיי לוינט מער נישט זיך אָפהאַלטן פֿון צו קוילען:

וואָרעם אָט, זאָלן זיי נאָר צולייגן קאַפּ: וואָס קאַנען זיי דען דערמיט פועלן, אַז סײַ ווי סײַ קוילען די שוחטים הינער מיט גענדז?

ביי טאָג האָט ער אַוועקגעלייגט דאָס האַרץ ביים אָרטיקן רבֿ אין שטוב, געשוויצט צווישן אַ גאַנצע עדה פֿאַרזאַמלטע בעלי-בתים, וואָס האָבן ניט געקאַנט מוחל זײַן אלישען זײַן זיידנס קבֿורה און האָבן אַלע מאָל אָנגעהויבן צו טענהן פֿון סײַ:

– הערט אַ מעשה! אַזאַ געשיכטע איז דאָך ניט געהערט געוואָרן אין קיין שטאָט אין דער וועלט...

ער האָט זיך לינגעריש געקרימט, געקנייטשט מיט די אַקסלען און געמאַכט אומגעדולדיקע העוויות מיטן פנים און מיט די הענט.

– נו גוט, נו וויל, נו געוואָלד געשריגן... טענה איך דאָך אויך דאָס אייגענע; אָבער וואָס-זשע האָט שטאָט אויפֿגעטאָן!?

מיד און אויסגעמאַטערט, מיט אַן אויסגעשריגענעם האַלדז און מיט אַ נעפלדיקער חרטה אויף אָט דער גאַנצער אַרבעט, וואָס ער טוט צוליב אַ פֿרעמדן, האָט ער זיך אָקערשט שפּעט אין בין-השמשות אומגעקערט צו אלישען אין שטוב, וווּ מ׳האַט אים באַלד געגעבן טיי טרינקען און צובײַסן. און ווי מ׳האַט זיך אַרום אים אַוועקגעשטעלט, גרייט צו הערן, וואָס אים האָט זיך איינגעגעבן אַפּצוטאָן פֿאַרן טאָג. קײַענדיק גיך, מיט בענקשאַפֿט, ווי נאָך אַ לאַנגע קוים דערצויגענעם תענית, האָט ער איבערגעגעבן די שטאָטישע נײַעסן און האָט זיך דערבײַ אַלע מאָל געעדוטט מיטן ראַבינער בורמאַנען:

– בורמאַן, דו הערסט, וואָס אלישע זאָגט? אויב איך וועל אים מאַכן דעם שלום, זאָגט ער, האָב איך בײַ אים פֿאַר מײַן בוררות אַ גאַנצן, הונדערטער...

פֿראַדאָטשקע האָט ערנסט אויסגעהערט און געאַרבעט געשעפֿט. אַלע
מאָל האָט זי גערופֿן אלישען אויף אַ סוד אין קאַבינעט:

— אלישע, קום נאָר אַהער... איך האָב דיר פֿאַרגעסן עפעס צו זאָגן.

און נאָך דעם איז אָנגעפֿאלן די קילע נאַכט, און אַלע האָבן זיך אין
זאַל אַוועקגעזעצט צום פרעפֿעראַנס, צו דער עיקר-אַרבעט, וואָס
אויף איר האָט מען געוואָרט אַ גאַנצן טאָג.

מ'איז זיך דאָרטן ס'רובֿ פֿאַרזעסן ביז שפעט נאָך האַלבער נאַכט.

אַרום און אַרום האָט אין זיכערן און פֿעסטן שלאָף געשוויגן דאָס
אויסגעלאָשענע שטעטל, און פֿונעם מעזשביזשער וועג איז מיט אַ
ווילד פֿוילן באַנאַכטיקן טרייב אָנגעקומען אַ פֿול-געפּאַקטע בעל-
עגלהשע פֿור.

דעמאָלט האָבן זיך די פֿאַרשווינענס פנימער פֿון זיך אַליין געדרייט צו
אָט דער איינציקער וואַכנדיקער שטוב, און זייערע הערצער האָבן
געגאָרט צו אירע באַלויכטענע פֿענצטער, ווי צו גליק.

אַ מאָל האָט זיך געמאַכט, אַז צו די אויערן פֿון די, וואָס שפּילן, אָט
דערגרייכט פֿון פֿאָדער-שטיבל אַ שטילער סקריפֿ פֿון דער געעפֿנטער
טיר. אַלע פֿלעגן אויף אַ וויילע אָן די קאָרטן פֿאַרגעסן און
אָנשטרענגען די אויגן אַהין, פֿון וואָנען דער סקריפֿ איז געקומען. נאָר
געווען איז דאָס אַלע מאָל ניט מער ווי יאָן דער סטרוזש, וואָס האָט
פֿון דרויסן געהיט אלישעס שטוב מיטן גאָרטן:

— יאָן, האָט מען ביי אים בכיוון געפֿרעגט אויף ייִדיש, וואָס הערט זיך
עפעס אין דרויסן?

און יאָן האָט געוויסט, וואָס מ'מיינט.

— „פֿינצטער פֿאַני“, האָט ער געענטפֿערט אינעם זעלבן טאָן און אויף
אַ געבראַכענעם ייִדיש.

דעמאָלט האָבן אַלע פֿריילעך געלאָכט און אַרויסגעשיקט יאָנען אין
קיך אַרײַן אַ גאַנץ צענדליק פּאַפּיראַסן.

אלישע האָט די גאַנצע צײַט געשפּילט מיט קאָפּ. ער האָט זיך קיין מאָל נישט טועה געווען מיט קיין קאַרט און האָט אַרײַנגעפֿירט אַלעמען אין גרויסע רעמיזן, אַזאַ טבֿע האָט ער שוין געהאַט נישט צו טראַכטן בשעתן שפּילן וועגן זײַנע געשעפֿטן מיט דער שטאַט, וואָס האָבן אים טייל מאָל געמאַכט נערוועז און אין כּעס. ער האָט טאַקע קיין מאָל נישט באַמערקט, וואָס אַרום אים טוט זיך, און נאָר פֿרויקע האָט געוויסט, אַז צווישן אלישעס ווייב, וואָס האָט אים פֿרײַער אַ ביסל גערופֿן אויף סודות, און צווישן בורמאַנען, וואָס זיצט איר אַקעגן, קומט די גאַנצע צײַט פֿאַר אונטערן טיש עפעס אַ גאַנץ ערנסטער שמועס אויף פֿיס לשון. אים האָט אָנגעכאַפט אַ קנאה, האָט ער איין מאָל געפרוּווט צווישן אָט די שמועסנדיקע פֿיס אויך זײַנען אַרײַנרוקן, ווי איינער וואָלט זאָגן:

— נעמט מיך אויך אַרײַן אין קאָן... וואָס אַרט אייך?

נאָר באלד האָט ער באַקומען אין אָט דעם פֿוס זײַנעם אַ שטויס, אָן ענטפֿער, וואָס איז געווען די טײַטש:

— מיש זיך נישט... ס'איז נישט דײַן זאַך!

געדוכט האָט זיך אים, אַז אָט דעם שטויס האָט ער באַקומען נישט פֿון בורמאַנען, נאָר דווקא פֿון איר, פֿראַדאָטשקען, וואָס האָט אין דער זעלבער צײַט געפֿרעגט בײַ אלישען:

— וואָרט, וואָרט, ווי האָסטו געקאַנט אַרײַננעמען מיטן מלך פּיק?

און נאָך דעם האָט ער צוגעזען, ווי זי באַגלייט אַרויס בורמאַנען אין פֿאַדער-שטיבל, ווי זי גיט אים דאָרטן אלישעס ראָק, כדי ער זאָל זיך נישט צוקילן, און זאָגט אים אָן:

— בורמאַן, איר זאָלט אָן אַ תּירוץ קומען מאָרגן אויף וואַרעמעס. איר הערט, וואָס מ'רעדט צו אייך, בורמאַן?

אַרויסגייענדיק דעמאָלט צוזאַמען מיט בורמאַנען פֿון אלישעס שטוב, האָט פֿרויקע טאַקע אַ טראַכט געטאָן וועגן זיך און וועגן זײַן פוסטער שטוב, ווהיין ער גייט איצט נעכטיקן, און האָט נאָך אַ ווײַלע שווייגן צו בורמאַנען אַ זאָג געטאָן:

— נאָר איינער, ביסט דאָך אַ גליקלעכער מענטש! ... מיינסט אַלעמען
גילט אַזוי אָפּ, ווי דיר?

אים האָט זיך געדוכט, אַז בורמאַן ווייסט ניט, אַקעגן וואָס ער זאָגט
עס. האָט ער צוגעגעבן:

— וואָס הייסט? אלישע האַלט דאָך דיך אויס מיט אַ ווייב, מיט אַ
שטוב און מיט אַ קינד אַפֿילו.

נאָר דער ראַבינער בורמאַן האָט צו יענער צייט שוין אָנגעהויבן
שטאַרק פֿעט ווערן, און האָט זיך געפֿוילט ענטפֿערן. ער האָט נאָר
מערקזאַמער, ווי תמיד, אַ שמייכל געטאָן צו זיך אין דער נאָז און
האָט זיך אַוועקגעדרייט שלאָפֿן צו זיך אַהיים.

ו

פֿרויקען האָט זיך טאַקע סוף-כל-סוף איינגעגעבן, אַז די שטאָט זאָל
נעמען בײַ אלישען אויף עולמות ניט מער, ווי פֿינף הונדערט רובל.
דאָס איז געווען אַ קונץ, וואָס נאָר פֿרויקע האָט אים געקאָנט
באַווייזן. ער איז דעריבער געווען אַזוי לעבעדיק און צופֿרידן און אַלע
וויילע געשפרונגען פֿראַדאָטשקען אין פנים אַריין.

— וואָס זאָגט איר עפעס, אַ? ... אפֿשר האָט איר צו מיר אַ טענה?

עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז די קצבֿים פֿון זייער זייט
פֿאָדערן אַ באַזונדערן לוי, דערפֿאַר וואָס זיי האָבן אַ חודש צייט ניט
געקוילעט, מ'האָט זיך געמוזט מיט זיי באַזונדער פֿאַרלאָזן און
פֿאַלגן דעם נייעם פסק, וועלכן ס'האָט אַרויסגעגעבן דער אַרטיקער
טיפש, דער רבֿ.

לויט אַט דער נייעם פסק האָט אלישעס פֿוס ניט געטאַרט קומען אין
בוינע אַריין, און רעכענען האָבן זיך די קצבֿים באַדאַרפֿט ניט מיט
אים, נאָר מיט זייער אייגענעם נאמן, פֿאַר וועלכן דער רבֿ האָט זיך
גערבֿט.

אלישע איז שיער ניט אַרויסגעשפרונגען פֿון דער הויט און האָט בײַ
זיך אין דער היים געריסן אויף זיך די האָר:

— געוואלט געשריגן: וואָס פֿאַר אַ שלום איז דאָס? ס'איז דאָך מער
ניט, ווי שונאים אויף געלעכטער.

דעמאָלט האָט פֿרויקע פֿון סיני גענומען אַרבעטן אויף אַלע כלים און
האָט אויך דאָ באַוויזן ווונדער; ער האָט דערווייזן אלישען, אַז ס'גייט
צו די ייִדישע ימים-טובֿים, און אַז פֿאַר דרייַ וואָכן צייט קאָן ער
אַפּפֿאַרדינען אין דער טאַקסע אַלץ, וואָס ער האָט דערלייגט צו איר
אין משך פֿון גאַנצע אַנדערטהאַלבן חדשים. אלישע האָט געוויסט,
אַז פֿרויקע איז פֿאַרבליסן און קלוג, ער איז אים אין האַרצן אַ שונא
און מיינט נאָר צו באַקומען דעם הונדערטער פֿאַרן בוררות.

— אַפּפֿאַרדינען, אַפּפֿאַרדינען... האָט ער זיך אים נאָכגעקרימט און
האָט אים בייזער, ווי תמיד, דורכגענומען מיט זיינע שלעכטע אויגן.

פֿונדעסטוועגן האָט זיך אים פֿון אַט דעם חשבון פֿאַרדרייט דער
קאַפּ; ער האָט געלאָזט די קצבֿים זיך רעכענען מיט זייער אייגענעם
נאָמן, און אַליין האָט ער זיך איינגעקשנט צו וואַרטן צוויי טאָג צייט
ביי זיך אין קאַבינעט אויפֿן „שטשאַט“ און האָט באַרעכנט ביז אין
דער קאַפּיקע, וויפֿל ס'קאָן אים בלייבן נאָר איין ערבֿ יום-כיפור פֿון
כפרות. דער חשבון האָט געטראָגן נאָך מער, ווי מ'האָט געמיינט. און
פֿרויקע האָט ווידער געטאַנצט:

— נו, וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

אַבער נאָך אין יענער זעלבער וואָך איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז די
שטאָט איז ניט צופֿרידן מיטן שלום, און אַז די קצבֿים וועלן ווידער
אַ מאָל אויפֿהערן קוילן; לייטישע בעל-הבתים, וואָס האָבן קיין מאָל
ניט אָנגערירט קיין פֿליג אויף דער וואַנט, זיינען רעדלעכעווייז
געשטאַנען אין מאַרק, אַרום די קצבֿים, און האָבן זיי אויפֿגעקלערט
די מוחות:

— משוגעים! וועמען פֿון אייך איז נוגע, וואָס די שטאָט האָט מיט אים
משלים געווען? ער וואָלט דאָך אייך סוף-כל-סוף געמוזט געווען
צוואַרפֿן די טאַקסע און אַנטלויפֿן.

און ניט ווייט פֿון זיי איז אַרומגעגאַנגען דער אַרטיקער ברודיקער
שיפור, דער שדכן, וועמען די קרעמער האָבן אונטערגעקויפֿט פֿאַר אַ

ביסל בראָנפֿן ; ער האָט געווישט די נאָז מיט אַ גרויסן שטיק בובולע-פאַפּיר, וועלכן ער האָט נאָך דעם באַהאַלטן צוריק אין טאַש, און האָט גערעדט אויף אלישעס מעזשביזשער ווייב, דער פאַרשוין.

– ווער, דער אָפּיציר, וואָס האָט מיט איר געלעבט? ער שיקט נאָך איצט אויך איר מוטער הונדערט רובל אַ חודש...

יידן האָבן זיך געהאַלטן ביי די זייטן.

– ווער? האָבן זיי ביי אים איבערגעפֿרעגט, ווער, זאָגט ער, שיקט צו איר מוטער הונדערט רובל אַ חודש?

און ער האָט זיך געמאַכט, גלייך די קרעמערס פֿרעגן עס בתמימות, און האָט געענטפֿערט מיט אַ שבֿועה :

– דער דראָגון, וואָס האָט מיט איר געלעבט, ווי איך בין אַ ייד...

אלישען האָט געזאָדן. פֿון אין דער פֿרי אָן האָט ער זיך געריסן אין מאַרק, כדי צו פלעטן דעם אַלטן שיכור דעם קאַפּ; פֿרויקען איז אויסגעקומען אים אָפּצוהאַלטן פשוט פֿאַר די הענט.

– טיפש איינער! האָט ער געשריגן, זיץ אין שטוב, ס'וועט איבערגיין; אַ שטאָט קאָן ניט זיצן יום-טובֿ-צייט אָן פֿלייש.

און אין אָוונט האָט אלישע דאָך געפֿאַקט דעם ברודיקן שדכן איינעם אַליין אויפֿן ליידיק גרינעם שטאָט-פלאַץ און האָט אים צעבלוטיקט.

פֿראַדאָטשקע איז דעמאָלט ניט געווען אין דער היים, זי איז אַוועקגעגאַנגען מיט בורמאַנען שפּאַצירן.

אין מיטן שטאַרק פֿינצטערן און שטילן אָוונט האָבן זיך פלוצעם דערהערט האַרצרייסנדיקע קולות פֿון אַן אַלטיטשקען, וואָס ווערט שרעקלעך געפֿיניקט, און האָבן זיך געוויקלט, ווי שוידער, אַרום מענטשנס ליבער. בחורים, וואָס האָבן קראַפֿט אין די הענט, זיינען אַהין געלאָפֿן פֿון אַלע עקן שטאָט, איבערשריינדיק זיך, ווי בלינדע אין דער פֿינצטער, און ניט דערקענענדיק איינער דעם צווייטן. דעמאָלט איז אין דער לופֿט הענגען געבליבן אַ שרעק, וואָס פֿאַר אָן אומברחמנותדיק געשלעג; קינדער האָבן ערגעץ אויפֿגעהויבן אַ

קלאַג, ווי אויף אַ געהרגעטן, און אין דער זעלבער צײַט האָט די שײַן
פֿון עמעצנס אַן עלעקטרישן לאַמטערנדל, זוכנדיק, אַ בלאַנדזשע
געטאָן איבער דער פֿינצטערער גאַס און האָט געפֿונען די פֿיס פֿון
איינעם אַ צו לעצט אַוועקגעפֿאלענעם טאַטן.

אַבער ווען דער עולם איז צוגעקומען אַהין, צום ליידיק גרינעם
פלאַץ, האָט מען דאָרטן שוין געטראָפֿן קיינעם, אַחוץ אַלטן,
וועלכער איז איינער אַליין געזעסן אויף דער ערד. איינגעהויקערט און
דערשראָקן האָט ער געהאַלטן די האַנד אונטערגעשטעלט אונטער די
טראָפנס בלוט, וואָס זײַנען אים גערונען פֿון נאָז, און האָט
אַרויסגעכליפּעט פֿון גרויס ציטערניש:

— אוי, האָט ער מיך דערשלאָגן, אָט דער הולטײַ, אָט דער ממזר...
אוי, האָט ער מיך צעביילט...

— קינדער, האָט עמעץ אויסגעשריגן אויפֿן קול, ס׳זאָל אים ניט זײַן
געשענקט!

און אין דער זעלבער צײַט האָט זיך דערהערט אַ צווייענדיקער דונער,
אַ קנאַל, און זיך גענומען קולײַען איבער דער לופֿט.

— טראַד! טרערעראַד!

דאָס האָט אלישע בײַ זיך אין סאָד אויסגעשאָסן צוויי מאָל פֿון זײַן
רעוואָלוער. איין מאָל פֿון היימלעכקייט-וועגן, דאָס צווייטע מאָל,
כדי צו דערווייזן דער שטאַט, אַז ער האָט פֿאַר איר קיין מורא ניט.

דעם צעבלוטיקטן שדכן האָט מען נאָך דעם אַרומגעפֿירט פֿון איין
חשובֿן בעל-הבית צום צווייטן.

— אָט, זאָלן יידן זען, וואָס דער רוצח האָט אים געטאָן.

דער אַלטער אַליין האָט געקרעכצט און געבראַכן פּיסקעס, כאַטש
אים האָט שוין גאָרניט וויי געטאָן. אים האָט מען איינגערעדט, אַז
ער קאָן דערפֿאַר נעמען בײַ אלישען געלט. און די קצבֿים זײַנען אים
נאָכגעגאַנגען און האָבן געזאָגט, אַז מאָרגן וועלן זיי שוין ווידער ניט
אַרויסגיין קוילן.

פֿרויקע איז געקומען צו לויפֿן צו אלישען אין שטוב. ער איז געווען מלא רציחה, וואָס דער הונדערטער פֿאַר זיין בוררות האָט זיך אים פֿון האַנט אַרויסגעגליטשט, ער איז אַרומגעלאָפֿן איבערן עס-צימער, ווי אַ וויכער.

– וואָס-זשע דען? כִּיהאַב ניט געוויסט פֿרֿיער? אלישע וועט מאַכן אומגליקלעך זיך אַליין, די גאַנצע שטאָט און אַלע מענטשן, וואָס רירן זיך צו אים צו...

און פֿראַדאָטשקע, איבער וועמען דער גאַנצער אומגליק איז געשען, איז שוין געזעסן ביי דער זייט. איר פנים איז נאָך געווען רויט פֿונעם שפּאַציר מיט בורמאַנען, און געפֿילט האָט זי זיך שלעכט...

– איך ווייס, וואָס? האָט זי עטלעכע מאָל איבערגעחזרט, אַז עפעס אַן אַלטער שיכור בעבעט דאָרטן, דאָרף ער זיך גיין מיט אים אויסשטעלן.

דעמאָלט האָט זיך צו איר אלישע צום ערשטן מאָל פֿון נאָך דער חתונה מיט גרויס פֿעס אויסגעדרייט.

– בעבעט, האָט ער זיך איר נאָכגעקרימט און איר מיט דעם אויף עפעס מרמז געווען, בע-בע-ט...

און נאָך דעם האָט ער זיך אויסגעדרייט צו פֿרויקען, וואָס האָט פֿאַרלאָזט מיט גרויס רוגז די שטוב; ער האָט דערפֿילט צו אים די זעלבע שנאה, וואָס ער פֿילט צו דער גאַנצער שטאָט, און האָט אויף אים געשווינד אַ וואָרף געטאָן מיט קאָפּ:

– זאָל ער גיין, נישקשה... קיינער האָט נאָך אים ניט געשיקט.

פֿראַדאָטשקע האָט זיך געפֿילט באַליידיקט אויף אלישען און האָט צוויי טעג ניט געוואָלט מיט אים רעדן. איטלעכס מאָל, וואָס ער איז צו איר צוגעגאַנגען און האָט זי געוואָלט אַ קוש טאָן, האָט זי אים פֿון זיך אָפּגעשטופּט ניט מיט די הענט, נאָר מיט די אַקסלען און האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פנים צו דער וואַנט.

— זאָל ער פֿון מיר אַוועקגיין, האָט זי אים דערביי גערייצט מיט איר עכט ווייבעריש קול, איך קאָן אויף אים ניט קוקן.

אלישען איז אַלע מאָל אויסגעקומען אָפצוטרעטן פֿון איר מיט אַ לייַדנשאַפֿטלעך פֿאַרביסענער אונטערשטער ליפּ און מיט די הענט, טיף פֿאַררוקט אין די הויזן-טאַשן.

„פּכע!“ האָט ער אויף איר מיטן קאָפּ אַ וואָרף געטאָן, און אָט דער „פּכע“ האָט געהאַט פֿאַרשיידענע טייטשן, ער האָט געהייסן:

— אַ גאַנצע אדונית ביי זיך געוואָרן, איך זאָג דיר דאָס אמת!...

און נאָך אַ זין האָט עס געהאַט:

— נישקשה, ס'וועט איבערגיין... זי וועט בעסער ווערן.

פֿראַדאָטשקע האָט זיך אָבער ווייטער געטאָן דאָס איריקע און איז אין איינעם אַ פֿרימאָרגן אַוועקגעפֿאַרן מיט אַ בעל-עגלהשער פֿור צו איר מאַמען קיין מעזשביזש. דער בעל-עגלה איז געווען טאַקע אַ דאָרטיקער, אַ מעזשביזשער. פֿראַדאָטשקע האָט אים מיט זיין פֿור דערזען דורכן פֿענצטער און איז אַרויסגעגאַנגען צו אים אין דרויסן. אַ פנים, דער געדאַנק וועגן אַוועקפֿאַרן איז איר צופֿעליק אויפֿן זינען אַרויף.

— הערט, זאָנוול, האָט זי ביי אים געפֿרעגט, איר וועט מיד נעמען קיין מעזשביזש?

און זאָנוול האָט צורעכט געמאַכט אויף די פֿערד די לאַבידרעקעס און האָט געענטפֿערט פֿאַמעלעך מיט אַ שמייכל:

— פֿאַר וואָס ניט? אַ מיאוס ווייבל וועל איך ברענגען קיין מעזשביזש?

ווען אלישע האָט זיך אומגעקערט פֿונעם נאָענטן דאָרף, וווּ ער האָט דערמאָנט אַ פֿאַר גוים, זיי זאָלן קומען אויסלייזן זייערע ווינטערדיקע פעלצן, איז שוין פֿראַדאָטשקע געווען אַוועקגעפֿאַרן.

זע! האָט ער זיך אָפּגעשטעלט באַלד ביים אַרײַנקומען אין זאַל אַרײַן און האָט באַקומען אַזאַ דערשטוינט פנים, גלייך ער וואָלט בשום אופן ניט גלייבן, אַז פֿראַדאָטשקע קאָן אים אַזאַ זאַך אָפּטאָן.

אין שטוב איז דורכויס געווען מאָדנע שטיל און ניט אויפֿגעראָמט. די ווייכע שטולן זײַנען געווען אָפּגערוקט פֿון זייערע שטענדיקע ערטער און האָבן געבענקט נאָך דער אַוועקגעפֿאַרענער, און דאָס דינסט-מיידל האָט זיך געפֿאַרקעט אין קיך ביים פֿאַרשפּעטיקטן אָנבײַסן און האָט עפעס געפֿרעגלט. דער גאַנצער פֿרימאָרגן איז בײַ איר אַוועק אויף אַרויסבאַגלייטן פֿראַדאָטשקען אַהיים.

אלישע איז צום אַלעם ערשט אַרײַנגעקומען אין שלאָף-צימער. ער האָט זיך איבערגעצײגט, אַז פֿראַדאָטשקע האָט איבערגעלאָזט אין די שראַנקען אַלע אירע זאַכן און האָט זיך באַרויקט.

— זי וועט בעסער ווערן, נישקשה... דעם שאַלאָטן-שמש וועל איך נאָך איר ניט שיקן.

און נאָך דעם איז ער שוין אַ גאַנצן טאָג אַרומגעגאַנגען אײַנער אַליין בײַ זיך אין שטוב און האָט ניט געוויסט וואָס אין שטאָט טוט זיך; פֿרויקע איז געווען ברוגז און האָט מער ניט געוואָלט גיין צו אים אין שטוב. אַקערשט פֿאַר נאַכט האָט ער דערהערט אַ קלונג פֿונעם פֿאַראַד-גלעקל און האָט זיך געלאָזט אַהין לויפֿן, אים האָט זיך געדוכט, אַז פֿראַדאָטשקע האָט זיך אַהיים אומגעקערט. נאָר געווען איז דאָס ניט מער, ווי דער ראַבינער בורמאַן, וואָס איז געקומען רופֿן פֿראַדאָטשקען שפּאַצירן.

— ניטאָ, האָט אים אלישע קלוגערהייט אַ זאָג געטאָן און האָט דערבײַ פֿונאַנדערגענומען ביידע הענט, ווי פֿליגלען, אַוועקגעפֿאַרן.

— ניטאָ? האָט דער ראַבינער שמייכלענדיק איבערגעפֿרעגט און דערפֿילט האָט ער זיך אַזוי מאָדנע, גלייך ער איז נאָך גאָר אַ קליינטשיקער, ער איז איצט געקומען זיך שפּילן מיט פֿראַדאָטשקען, זײַן חבֿרטע, און אלישע, דער גרויסער, באַדויערט זײַן מזל:

— ניטאָ, נאַרעלע איינער... מוזט זיך נעבעך אומקערן איינער אליין אַהיים.

דער שעמעוודיקער שמייכל איז ניט אַראָפּ פֿון זײַן פנים אַפֿילו נאָך דעם, ווען ער איז איינער אליין געגאַנגען צוריק צי זיך אַהיים, און אלישע האָט שוין הינטער אים געהאַט צוריק די טיר פֿאַרשלאָסן. זײַנע אַלע מאַנסבילשע באַציונגען צו איר, דער אַוועקגעפֿאַרענער, האָבן זיך אים געדוכט קינדערש און נאָריש, ניט פֿאַר אַזאַ ערנסטן מענטשן, ווי ער, האָבן זיי געפֿאַסט. פלוצעם האָט ער זיך אַפּגעשטעלט און זיך אַרומגעקוקט. אַרום אים אויפֿן ליידיקן גרינעם פּלאַץ איז קיינער ניט געווען. ער האָט מיטן פֿרײַערדיקן שמייכל צוגעשטעלט אַ פֿינגער זיך צום האַרצן און האָט צום ערשטן מאל אין לעבן אָנגעהויבן ריידן צו זיך אליין.

— בורמאַן!... האָט ער צו זיך געזאָגט, ביסט אַ נאַר, בורמאַן... ווי איך בין אַ ייד...

אלישע, אַז ער האָט זיך יעדן אָוונט געלייגט שלאָפֿן, האָט ער פֿון גרויס עלנטקייט לאַנג ניט געקאָנט איינדריםלען און האָט בײַ זיך באַשלאָסן:

— מאָרגן פֿאַרט ער נאָך פֿראַדאָטשקען... באַלד ווי ער שטייט אויף, דינגט ער אַ פֿור און פֿאַרט נאָך איר אַוועק.

נאָר בײַ נאַכט האָט ער ס׳רובֿ געהאַט שלעכטע חלומות וועגן געלט, וואָס ער דערלייגט, און אין דער פֿרי, בײַם אויפֿשטיין, איז ער שוין ווידער געווען אויף איר אויפֿגעטראָגן און האָט זיך אָנגעטאָן מיט כּעס.

— אָט וועט ער אַוועקוואַרפֿן אַלע געשעפֿטן און וועט לויפֿן נאָך איר!... ער האָט מער ניט וואָס צו טאָן!

און אַזוי האָט זיך עס געצויגן אַ גאַנצע וואָך, ביז אין שטאָט האָט זיך קעגן אים דער נײַער טומל פֿאַרשטאַרקט, און ער האָט דערפֿילט, אַז ער גייט אונטער מיט זײַן גאַנץ פֿאַרמעגן און לעבן; וועגן פֿראַדאָטשקעס רוגז האָט ער שוין אַפֿילו קיין צײַט ניט געהאַט צו קלערן.

אינעם נייעם טומל זיינען ווידער אַ מאָל שולדיק געווען די קרעמערס, מיטן אַלטן שיכור, וועמען ער האָט צעבלוטיקט, זיי האָבן געבראַכט דערצו, אַז די שטאַט האָט שבת צו נאַכט אָפּגעהאַלטן אַ גרויסע אַסיפּה ערגעץ אין איינער פֿון אירע קלויזן און האָט באַשלאָסן :

— אויב אַ גאַנצע שטאַט וויל ניט אלישען פֿאַר אַ בעל-טאַקסע, קאָן זי קיינער דערצו ניט נייטן.

צו דעם באַשלוס זיינען באַלד צוגעשטאַנען אַלע אָרטיקע יד-אָחתדיקע קצבֿים; זיי האָבן צעהרגעט צוויי קצבֿים שותפֿיש, וואָס זיינען פּלוצעם איבערגעגאַנגען אויף אלישעס צד, און האָבן מיט אַ מאָל אויפֿגעהערט צו קוילן. דער נאָמן, פֿאַר וועמען דער רבֿ האָט זיך געערבֿט, האָט שוין מער ניט געבראַכט צו אלישען אין שטוב קיין פֿולע טאַשן מיט זילבערנע רובלען און מיט מינץ, פֿון וועלכע ס׳פֿלעגט שמעקן מיט רויען חלבֿ און מיט יאָטקע פֿלייש. ער האָט זיך ליידיקערהייט אַרומגעדרייט אין מאַרק און פֿון לאַנגווייליקייט געקנאַקט יאָדערן. און די קרעמערס זיינען שוין געווען ביי זיך שטאַרקער און פֿריילעכער. זיי האָבן אין מאַרק אָפּגערעדט די גוים, וואָס טראָגן משכנות צו אלישען אין „סודנע קאַסע“, און האָבן זיך מיט מער זיכערהייט געטרייסט :

— האָט קיין יסורים ניט... ער וועט בלייבן אַ קבצן.

אין אַ פֿאַר טעג אַרום האָבן די קצבֿים אָפּגעהאַלטן בסוד אַ באַזונדערע אַסיפּה און האָבן באַשלאָסן געבן אלישען פעטש. זיי האָבן געהאַט פֿולע מיילער מיט שווער באַוועגלעכער צונג און האָבן געשריגן אַלע צוזאַמען :

— די קישקעס וועט מען אים אַרויסלאָזן!

— ער איז דאָ אַ פֿרעמדער...

ביי נאַכט זיינען מיט אַ מאָל ביי אַלע אָרטיקע שוחטים אויסגעשלאָגן געוואָרן די פֿענצטער, פֿדי זיי זאָלן אויפֿהערן קוילן הינער מיט גענדז, און אין שטאַט איז געוואָרן גרעסער דער טומל. מ׳האַט ניט געוויסט, וועמענס אַרבעט דאָס איז : די קצבֿים האָבן אומישנע אויסגעשלאָגן די פֿענצטער ביי איינעם אַ זייעריקן, פֿדי דער חשד זאָל פֿאַלן אויף

עמעצן אַנדערש. און אַליין זיינען זיי, ווי אַלע פֿרימאַרגן, געשטאַנען
אַלע אין איינעם אין מאַרק און האָבן כלומרשט לצנות געמאַכט פֿון
זיך אַליין און פֿונעם נצחון, וואָס זיי פֿירן.

– וואָרט, אלישע האָט ניט קיין קינדער, וואָס ווילן עסן.

– נאָר איינער, ביי אים קאָכט מען אום שבת, גאָט אין האַרצן האָט
ער ניט.

ס'האָט זיך צוגערוקט אַ נייער מיטליאָריקער קצב, מיט אַ נאָריש
לאַנגער באָרד און מיט ברודיק קאַליע אויגן, און האָט צוגעגעבן :

– פֿון די צען טויזנטער, וואָס ער האָט פֿון זיין געפֿגרטן זיידן
אַפֿגעשוונדן האָט ער דערווייל צעטרענצלט ניט מער, ווי פֿינף, ווי איך
בין אַ ייד.

האָט מען אים אָנגערוקט דאָס היטל איבער די אויערן און אים
גענומען רייצן.

– יצחק וואַראַטוטע, משוגענער גולם דו! ... גיי שלאָג אויס אלישען די
פֿענצטער.

יצחק וואַראַטוטע איז געווען אַזוי טעמפּ, אַזוי קרעפֿטיק און שווער
באוועגלעך. אויף דער קצב'ישער אַסיפֿה האָט ער דער ערשטער זיך
אַרויסגעזאָגט פֿאַר פעטש, ער האָט אָבער אויך געוויסט, אַז מ'דאַרף
עס האַלטן בסוד, און אַז ביי טאָג איז דערויף קיין צייט ניט.
איינגעהויקערטערהייט האָט ער אַפֿגעשטופֿט פֿון זיך די היימישע
גוטע ברידער, געשמייכלט נאָריש, ווי אַן אידיאָט, און האָט גערעדט
מיט אַ קול פֿון אַ פֿאַרגרעבטן בעל-עגלה :

– גיי אַליין! ... ווער פֿאַרברענט!

ביי טאָג האָט חבֿרה קצבֿים דערזען בורמאַנען מיט פֿרויקען אין עק
מאַרק אַדורכגיין און געמאַכט אויף זיי אַ „טיוהאַ“, ווי אויף האָזן.

– ס'איז איין קאָמפּאַניע מיט אלישען, נאָר איינער.

– געענדיקט די קלאַסן.

– וואָס פֿרעגסטו? מ'רייכערט אין איינעם די שבתדיקע פּאַפּיראַסן.

מען האָט באַמערקט אלישעס דינסט-מיידל, וואָס קערט זיך אום פֿון דער רוסישע קלייט, און איר גענומען נאָכשרייַען אויפֿן קול:

– וואָרט, ס'וועט אים אָקערשט די נשמה אַרויס. מלך גויס אייניקל!... ער מיינט, מ'ווייס ניט, אַז ער גייט אַרום מיט אַ רעוואָלוציע אין קעשענע?

דעמאָלט איז אלישע פּלוצעם אַרויסגעשפרונגען פֿון שמאַלן געסל, וואָס צווישן דער פּאַסט און גווישן הקדש. דער סטראַזשניק, וואָס האָט אים באַגלייט, איז געבליבן שטיין וואָרטן, און ער איז גלייך צו צום בינטל קצבֿים און האָט גענומען אַנטרעטן אויף יצחק וואָראַטוטע.

– נו, האָב איך מורא פֿאַר דיר?! האָט ער צו אים געשריגן, נו וועסטו מיך גיין מסרן?

אים איז שוין אַזוי אויך געווען גענוג אַנגעזאַלצן אויפֿן האַרצן. פֿון גאַנץ פֿרי אָן איז ער געשטאַנען מיטן סטראַזשניק ביי דער בוינע אַרויס דער שטאַט און האָט געוואָרט, אפֿשר וועט פֿאַרט עמעצער קומען קוילן. און איצט איז ער ענדלעך מיט גרויס האַרצווייטיק אַרויס אַהער צו די קצבֿים, ס'האָט געהאַלטן אויף אַ האָר ווייט פֿון פעטש.

ח

יאָן דער סטרוזש, וואָס ביי אלישעס שטוב, איז געווען צעקריגט מיטן דינסט-מיידל, דער קעכין. די סיבה פֿון דער קריג איז געווען אַ פֿולער קיך-צעבער, וואָס יאָן האָט צוריק מיט אַ פּאַר טעג זיך אַפּגעזאַגט אַרויסצוטראָגן. דאָס דינסט-מיידל האָט פֿון גרויס אויפֿגערעגטקייט אויפֿגעהערט אַפּצוהיטן פֿון זיינעט וועגן די געקאַכטע און פֿעטע יויכציבלקעס און האָט מער ניט געוואָלט זיין פנים אַנקוקן.

— ווי לאַנג קרענקט ער, האָט זי געזאָגט, בשעת ער האָט פֿון דרויסן די צוגעשלאָסענע קיך-טיר אַ שלעפּ געטאָן, ער וועט שוין בײַ מיר ליגן אַ גאַנצע נאַכט אין דרויסן, ווי אַ הונט.

יאַנען איז געווען לאַנגווייליק, ער האָט געדאָרשט נאָך אַ לעבעדיקע וואָרט. אַ גאַנצע שטאָק-פֿינצטערע נאַכט האָט זײַן פֿיפֿל בענקענדיק געבויערט די שטילע לופֿט, וואָס אין פֿאַרשיידענע ווייטע סאָדווינקלען. מיטן טאָגליכט האָט ער זיך געשטעלט ריידן מיט אַ גוי, וואָס האָט אין אַ פֿאַרבלוטיקטן פּאַפּיר געטראָגן פֿון מאַרק דרייַ פֿונט פֿלייש, און נאָך דעם האָט ער זיך שוין מער ניט איינגעהאַלטן און האָט אָנגעקלאַפט אין פֿענצטער פֿון אלישעס שלאָף-צימער:

— באַרין!... אַ, באַרין... אין שטאָט פֿאַרקויפֿט מען פֿלייש, באַרין!...

אלישע האָט זיך אויפֿגעכאַפט מיט שרעק, גלייך אויף אַט דעם נייעם אומגליק וואָלט ער וואָרטן נאָך פֿון נעכטן און אַ גאַנצע נאַכט אין חלום.

— אַהאָ! די קצבֿים...

באַלד איז ער אין אונטערשטע וועש אַראָפּ פֿון בעט און געשווינד פֿונאַנדערגעפֿנט דאָס פֿענצטער:

— ווער האָט געטראָגן?...

זײַן האַריקע צעכראַסטעטע ברוסט האָט זיך אין שרעק געוויגט די גאַנצע צײַט, וואָס יאָן האָט איבערדערציילט; ער האָט ניט געפֿילט די פֿייכטע, האַלב-פֿראַסטיקע נאַכט-קעלט, געאַטעמט קורץ און שווער און האָט פֿאַרשטאַנען נאָר איין זאַך:

— בשר-חוץ...

איצט נאָכן צעשטערטן שלאָף האָט עס געווירקט מאָדנע שאַרף און קרענקלעך. די גאַנצע שטאָט, די קצבֿים, קרעמערס און חשוּבֿע בעל-הבתים האָט ער געפֿילט, ווי איין מעכטיק אַכזריותדיק געשטאַלט, ס׳איז אויסגעגאָסן פֿון איין שטיק, ס׳איז שווער, ווי אייזן, און ס׳דריקט שטומערהייט אים, דעם פֿונעם שלאָף אויפֿגעריסענעם. צעשראָקן און גיך, גיך האָט ער אויף זיך געשלעפּט דאָס אָנטאָן, און

אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער זיך שוין געיאָגט צווישן די שלאָפֿנדיקע,
האַלבטונקעלע, הינטערגעסלעך, וואָס נידעריקער פֿון מאַרק.

— כאַפֿן... ער מוז כאַפֿן!

ער האָט זיך געוואָרפֿן פֿון אונטער איין געשלאָסענער שטוב צו דער
צווייטער, גלייך ניט אָט די שטוב דאַרף ער, נאָר אָט יענע... יענע,
וואָס אַ פֿלעק פֿון אַן אויסגעגאַסענעם עמער וואָסער שוואַרצט זיך
פֿון נעכטן אָוונט אָן לעבן איר געשלאָסענער הינטערטיר און טוקט
זיך, ווי דאָס גאַנצע געסל, אין פֿייכטן גאַנץ פֿריענדיקן אַדעל [נעפל?]
און אין קילן מאָרגן-שלאָף. פֿון מאַרק האָט זיך נאָך אַלץ געהערט
דער אומענדלעכער סקריפֿ פֿון די שווער אָנגעלאָדענע וועגענער;
דאָרטן אַרום האָט זיך קוים גערוקט די וויאָרסטנדיק לאַנגע שורה
פֿורן, וואָס שטעלן צו בוריקעס צו דער ווייטלעכער טאָרהאַוויצער
צוקער-פֿאַבריק. נאָר אָט האָט אַ ציטער געטאָן אויף פֿייכט קילער
ערד איינער פֿון די לאַנגע נאַכט-שאַטנס, און זיך גענומען רוקן,
רוקן; דאָס האָט די זון אָנגעצונדן דעם גאַלדענעם קלויסטער-שפיץ,
נאָך איידער זי אליין האָט זיך באַוויזן. און פֿלוצעם, אַ יאָג זיך, ווי אַ
וויכער, אין אַ זייט צו אַ סקריפֿ פֿון אַ הינטער-טיר און צו אַ
פֿאַרשלאָפֿן דינסט-מיידל, וואָס האָט זיך פֿון דאָרטן אַרויסגערוקט
מיט אַ פֿאַרבונדענעם קאָפּ און מיט אַ קאַשעק אין האַנט. נאָך איין
רגע פֿון פֿאַרכאַפטן אַטעם, און ער האָט געפֿאַקט.

— אַהאַ!... פֿלייש!... וואָס פֿאַר פֿלייש? פֿון וואַנען טראָגסטו פֿלייש?!

מיט פֿינף מינוט שפעטער איז ער שוין מיט אָט דעם אויסגעריסענעם
קאַשעק פֿלייש געווען ביים רבֿ אין שטוב און האָט דאָרטן האַסטיק
געקלאַפט אין טיש:

— אַן ערלעכער ייִד הייסט דאָס? אין דער גאַנצער שטאָט עסט מען
בשר-חוץ, און איר ווייסט עס און שווייגט?...!

דער רבֿ איז נאָר וואָס געווען אויפֿגעשטאַנען פֿון שלאָף, ער האָט
געהאַלטן פֿונקט בײַ „אלהי נשמה שנתת בי טהורה“, און האָט ניט
געוויסט פֿון עפעס צו זאָגן. ער האָט געקוועטשט מיט די אַקסלען:

– כיוויס, וואָס ער וויל פֿון מיר, אָט דער אָ... ער וועט מיך לערנען זיין אָן ערלעכער ייד!...

אלישע איז פֿון דאָרטן אַוועק צום סטאַנאַוואָ? און האָט טעלעגראַפֿירט צום איספראַוויק נאָך הילף. אין אַנדערטהאַלבן שעה אַרום האָט ער זיך שוין אין איינעם מיט פֿיר סטראַזשניקעס געיאָגט פֿון איין קצבֿישער שטוב צו דער צווייטער, געזוכט אומעטום, אויף די בוידעמער, אין די קעלערס, און האָט אין ערגעץ גאַרנישט געפֿונען. און נאָך דעם האָט ער זיך לאַנג געוואַלגערט ביי זיך אין פֿינצטערן שלאָף-צימער און האָט פֿון גרויס האַרצווייטיק ניט געקאַנט איינשלאָפֿן. און נאָך דעם איז ער ווידער אָן אַ היטל און אָן אַ קראַגן געשטאַנען אין פֿענצטער פֿון זיין שטוב און האָט געזען :

איבער דער שטאָט שטייט ווי שטענדיק די עלף-אַזייגערדיקע זון, און פֿון אַלע קווימענס גייט רויך. אין יעדן טעפל קאָכט זיך בשר-חוץ, זיין פֿלייש קאָכט זיך דאָרטן, און ער ווייס עס, ער געדענקט, אַז ער ווערט איבער דעם פֿון טאָג צו טאָג מער קבצן, נאָר סײַ ווי סײַ איז שוין אַלץ פֿאַרפֿאַלן, און ער קאָן דערצו מיט גאַרנישט ניט העלפֿן.

און אין אַ פּאַר טעג אַרום איז דאָך אַנגעקומען אַ פּאַפּיר פֿון איספראַוויק, מ׳זאָל אַרעסטירן דאָס פֿלייש, וואָס די קצבֿים וועלן אַרייַנפֿירן פֿון דער פֿרעמד.

אלישע האָט עס געהאַלטן בסוד ; ער האָט אַפּגעלייגט דעם אַרעסט אויף דער נאָכט, וואָס פֿאַר ערבֿ-ראש-השנה, און אליין האָט ער זיך שוין ווידער אַרומגעדרייט ביי זיך אין שטוב מיט קריצנדיקע ציין און מיט גרויס שטאַרקייט קעגן דער שטאָט.

– היצליעס! אַ רוחין זייערע ביינער... זיי וועלן אַקערשט געווייר ווערן, מיט וועמען זיי האָבן צו טאָן.

דערצו איז נאָך דאָס וועטער קאַליע געוואָרן. די שטאָט האָט גענומען זינקען אין וויסטן האַרבסט חשכות און אין דריבנעם רעגן, וואָס ווערט געשמיסן צי פֿונעם ווינט צי פֿון פחד, וואָס פֿאַר די נאָענטע ימים-טובֿים. און די קצבֿים האָבן געהאַט איבערצוקומען גרויסע שוועריקייטן בייים צושטעלן דאָס פֿלייש פֿון דער פֿרעמד.

– ס'קומט אָן מיט די גרינע ווערעם, האָבן זיי זיך בסוד פֿאַר די קרעמערס געקלאָגט, די גוים ווילן ניט פֿאַרן, כאָטש גיב זיי אַ קרענק.

און יאָן דער סטרוזש, וועמען אלישע האָט שטילערהייט אַוועקגעשיקט אַרומבלאָנקען אינעם נאָענטן דאָרף, האָט זיך סוף-כל-סוף איין מאָל פֿאַר נאָכט אומגעקערט און האָט געבראַכט די נויטיקע ידיעה:

– די קצבים האָבן באַשטעלט סידאָר דעם קליינעם און פעטראָ פֿון דער מלינע. ביידע וועלן אַרויספֿאַרן מיט זייערע פֿורן תחילת נאָכט און ערבֿ-ראש-השנה פֿאַר טאָג וועלן זיי שוין זיין צוריק אין שטאָט.

דער רעגן איז סוף-כל-סוף הענגען געבליבן אין דער לופֿט, ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ פֿייכטן און וואַרעמען דאַמף, וואָס האָט אַרויסגעזעצט דורכויס, ווי פֿון אונטער וואַרעמע דורכגענעצטע הויפֿנס מיסט. אין דער נאָכט, וואָס פֿאַר ערבֿ-ראש-השנה, איז שוין אָט דער דאַמף געווען איבערגעגאַנגען אין אַ געדיכטן ברוינעם נעפל. ער האָט די שטאָט געמעקט און געשלונגען פֿון אַלע זייטן. און אז אַ גוי פֿון דאָרף איז צו איר געגאַנגען איינקויפֿן, האָט ער די ערשטע הייזער ניט דערקענט, אַזוי מאָדנע ניי און פֿרעמד האָבן זיי אים אויסגעזען. ס'האָט זיך געדוכט: די שטאָט איז אַפּגערוקט געוואָרן אפֿשר אויף אַ גאַנצע וויאָרסט פֿונעם אָרט, וווּ זי איז פֿרעגער געשטאַנען.

אין שטאָט האָט מען זיך געלייגט שלאָפֿן פֿרי, כדי אויפֿצושטיין פֿאַר טאָג צו די סליחות פֿון זכור-ברית, און נאָר קעגן איבער דעם גרויסן ליידיקן פּלאַץ, מיטן נעפל, וואָס הויערט איבער אים, האָט זיך צו שפּעט און צו שווער געלויכטן אין אַ פֿענצטער ביי אלישען אין שטוב. דאָרטן איז שוין אַלץ געווען אויסגערעכנט און צוגעגרייט צו דער פֿאַרטאָגיקער אַרבעט. פֿיר באַוואָפֿנטע סטראַזשניקעס זיינען געווען פֿאַרזעצט לעבן די פֿיר פֿאַרשיידענע וועגן, וואָס פֿירן אַרײַן אין שטאָט, און אין שטוב זיינען געבליבן וואַרטן אלישע, דער אוראַדניק און יאָן דער סטרוזש, וואָס האָט אַ גאַנצן פֿאַרנאָכט נאָך אַ מאָל אַרומגעבלאָנדזשעט אין נאָענטן דאָרף און האָט איצט געכאַפט אַ געשמאַקן דרימל ערגעץ וווּ אין פֿינצטערן קאָרידאָר, לעבן דער קיך.

אין היפּשן עס-צימער איז די פּאָדלאָגע געווען שטאַרק בלאָטיק און אומריין, און געלויכטן האָט דאָרטן ניט מער, ווי דאָס אַריינגעדרייטע קיך-לעמפל, כדי די שיין זאָל קיינעם ניט וואַרפֿן אין די אויגן. אויסגעצויגן אויף די צונויפֿגעשטעלטע בענקלעך, האָט דאָרטן געשמאַק געשנאָרעט דער פֿולבייכיקער און שטאַרק קורצער אוראָדניק, ניט געדענקט, וויפֿל ביסלעך בראָנפֿן ער האָט אין זיך אַריינגעגאַסן, און געבלאָזן פֿון שלאָף די באַקן מיט די ליפֿן. אלישע איז געווען אָנגעטאָן אין פּאַלטאָ. אין אַ וואַרטנדיקער פּאַזע איז ער געזעסן אַקעגן אויף דער קאַנאַפּע, ווי מ'זיצט ביי נאַכט אין דריט-קלאַסיקן וואַגאָן, און האָט פֿאַרטראַכט געקוקט אויפֿן אוראָדניקס ברייטע גרינע הויזן און אויף זיינע ניט אָפּגערייניקטע בלאָטיקע שטיוול. פֿריער אַ ביסל, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען אויפֿן גאַניק און זיך גענומען איינקוקן אינעם באַנאַכטיקן שווערן נעפל, איז אים אַריין אין געדאַנק, אַז בייים איצטיקן באַגעגעניש מיט די קצבים קען טרעפֿן אַן אומגליק. און אין דער זעלבער רגע איז אים אַריין צווישן קראַגן און האַלדז איינע פֿון די טראָפּנס, וואָס האָבן געטריפֿט פֿון דאָך, און איבערן גאַנצן לייב איז אים אַדורכגעלאָפֿן אַ געשווינדער און קאַלטער שוידער. אַז ער האָט זיך אומגעקערט צוריק אין עס-צימער צו דער קאַנאַפּע, איז באַלד אָט דער געדאַנק פֿאַרשוונדן, און דער פֿאַרגאַנגענער טאָג מיט דער איצטיקער נאַכט האָבן זיך געדוכט אַזוי ווייט און פֿרעמד, גלייך זיי וואָלטן פֿאַרגעקומען ניט איצט, נאָר טיף-טיף אין די קינדער-יאָרן. פֿון גרויס גלייכגילטיקייט צו אַלעם אַרום און צום אומגליק, וואָס קאָן געשען, האָט ער זיך אָפּגעגעבן דעם נאָגנדיקן דרימל און האָט באַלד פֿאַרלוירן דעם קאַפּ אויף דער ברוסט. אים האָט זיך שוין אַפֿילו אָנגעהויבן באַמבלען, ווי אַזוי דער זיידע זיינער, מלך גוי, זיצט אין דרויסן אויף די טרעפלעך פֿון גאַניק און חקירהט מיט אַ באַקאַנטן גוי אַ בעל-גוף וועגן אים זיין אייניקל אלישע, און וועגן אַלע אַנדערע היינטיקע יונגעלייט, וואָס ווייסן ניט, ווי אַזוי אַפּצוהיטן אַ קאַפּיקע.

— „טאַק-טאַ, טאַק-טאַ“, זאָגט דער אַלטער און לאָזט אויף זיין שטייגער גאָרניט נידעריק אַראָפּ דעם קאַפּ.

נאָר פּלוצעם איז אַקעגן מיט גרויס רעש לעבעדיק געוואָרן איינע אַ שוואַרצע שויב, און אין אים האָט ווידער, ווי ביי טאָג, גענומען זידן דאָס בלוט. ער האָט קוים אויסגעהערט, ווי דער אַריינגעקומענער

סטרעזשניק דערציילט, אז איין פֿור פֿלייש האָט ער געכאַפט, און אז די צווייטע איז אים, ווי אונטער דער נאָז, פֿאַרשווינדן.

— אומגליקלעך, האָט ער זיך צעשריגן אויפֿן אוראָדניק, די היגע פּאָליציי מאַכט מיך אומגליקלעך!

און ניט הערנדיק מער, וואָס דער פֿאַרשלאָפֿענער אוראָדניק שטאַמלט, איז ער געשווינד אַרויס אין דרויסן.

אין יענער זעלבער נאַכט האָבן די קצבֿים געפּאַקט אלישען איינעם אַליין אונטערן שטאָט און האָבן אים אָפּגעשלאָגן די לונגען.

געשען איז דאָס אינעם בלאָטיקן, מיט מאַך פֿאַרוואַקסענעם טאָל, צווישן בעראָזעוון וועלדל און פֿאַרלאָזטע טאַרהאַוויצער בריקל. דאָס איז געווען פונקט אין יענער רגע, ווען אלישע האָט זיך דאָרטן, אין דער פֿינצטער, אָנגעשלאָגן אויף דער צווייטער אויסבאַהאַלטענער פֿור פֿלייש און האָט זיך געוואָלט לאָזן לויפֿן צוריק נאָכן אוראָדניק און נאָך די סטרעזשניקעס. דעם ערשטן פּאַטש האָט אים געגעבן איינער אַ רויט-באַקיקער קצבֿישער בחור, וואָס זיין פּאַטער האָט מען אין שטאָט גערופֿן „דער ליטוואַק“.

— נאָ! האָט דערביי דער בחור אַ געשריי געטאָן פֿון צווישן שטייף צונויפֿגעדריקטע ציין, קריך ניט אַהין, וווּ מ'דאַרף דיך נישט.

אלישען האָט זיך באַלד פֿון אָט דעם פּאַטש געלאָזט דאָס בלוט פֿונעם אויער און פֿון די ציין; די באַק האָט אים אַ שטאַרקן שמאַרץ געטאָן. נאָר דער פֿאַרשטאַנד איז ביי אים געבליבן ווי פֿריער, מאָדנע רויק און לויטער. זיינע אויגן האָבן פֿון זיך אַליין געמאַכט אַ באַוועגונג לינקס, כדי צו זען, ווער ס'האָט אים אָט דעם פּאַטש געגעבן. נאָר פונקט אין יענער רגע האָט זיך דער זעלבער פּאַטש איבערגעחזרט פֿון דער רעכטער זייט, גלייך ער, דער פּאַטש, וואָלט שוין זיין אַ זעלבשטענדיקער, אַ לעבעדיקער פֿאַר זיך. עמעצער האָט אים פֿון הינטן געגעבן אַ שטאַרקן קלאַפּ אין די פֿיס, גאָר נאָענט צו די טריט, האָט ער מיט אַ מאָל אַ פּאַל געטאָן אויף דער ערד, און אויפֿן זינען זיינען אים געשווינד אַרויפֿגעקומען פֿראַדאָטשקע, דער ראַבינער, פֿרויקע טשערקיס און אַלע אַנדערע, וואָס וואָלטן אים איצט געקאָנט העלפֿן און זיינען דאָ ניטאָ. די פֿאַרגאַסענע אויגן

האַבן זיך אים אָנגעהויבן אַראָפּלאָזן, נאָר איידער זיי האָבן זיך אין גאַנצן פֿאַרמאַכט, האָט נאָך פֿאַר זיי אַ בלאַנדזשע געטאָן אַ לאַנגע נאַרישע באָרד, מיט אַ פֿאַר ברודיק קאַליע אויגן און אַ קרעפֿטיקער פֿוס אין אַ שטיוול האָט מיט גרויס כּעס זיך פֿאַרוואַרפֿן אויף צוריק, און עמעסער האָט אַ זאָג געטאָן :

— יצחק וואַראַטוטע, גיב אים טרוקענע... און מיט שכל, פֿערד איינער!

און דער פֿוס, וואָס אין שטיוול, האָט באַלד אַ קנאַק געטאָן צו אים אין דער זייט און האָט אים מיט אַ מאָל איבערגעקערט מיטן פנים אַראָפּ. דענסטמאָל האָט זיך עמעצער אַראָפּגעבויגן איבער אים און גענומען ריידן, ווי איבער אַ מת, ביי וועלכן מ'בעט מחילה :

— און דעם שדכן האָסטו געמעגט שלאָגן?... אַ בראַנד אין דיינע ביינער.

און דער שטיוול האָט שוין געהאַקט דעם קאָפּ, אונטערן האַרצן און אין ביידע זייטן, איבער זיין קערפּער איז מען ווי איבערגעפֿאַרן מיט די רעדער און מיט דער גאַנצער שווערקייט פֿון דער פֿאַרלאַזטער פֿור פֿלייש, און נאָך דעם האָט מען אים איבערגעלאָזט ליגן איינעם אַליין און מ'איז אַנטלאָפֿן פֿאַרן פֿייפֿעריי פֿון די אַנלויפֿנדיקע סטראַזשניקעס.

ווען מ'האַט אים מיט דער ערשטער בלאַסקייט פֿון נעפל געבראַכט צו טראָגן אַהיים, איז ער נאָך אַלץ געלעגן אין חלשות. לעבן אים אין שטוב האָט זיך קיינער ניט געפֿונען, אַחוּצן דינסט-מיידל און אַחוּצן אוראַדניק, וואָס האָט אים געמינטערט מיט פֿאַרשיידענע פֿראַגן, זיך אַלע מאָל פֿון ס'ניי אָנגעהויבן איבער אים און קיין ענטפֿער ניט געקראָגן. און אזוי האָט זיך געצויגן לאַנג, לאַנג, ביז אַרום ניין אַ זייגער אין דער פֿרי.

דעמאָלט האָט די זון געפֿינקלט אונטער אַ פֿאַרבּלענדעניש פֿון אָנגעוואַרעמטן נעפל און אויסגעזען קרענקלעך און חרובֿ, און פֿאַר דער שטוב זיינען געשטאַנען אַ גאַנצע מענגע צוזאַמענגעלאָפֿענע ווייבער און קינדער און האָבן געוואַרט אויפֿן זעמסקי דאָקטער, וואָס האָט זיך שוין אַ האַלבע שעה צייט געפֿונען אינעווייניק,

אויסגעהערט אלישעס האַרץ און אים פֿאַרנייט די לעכער אויפֿן קאַפּ
און אויפֿן נאַקן.

דער ייִדישער פֿעלדשער איז פֿון דאָרטן אַרויסגעגאַנגען צום ערשטן.
ער האָט גלייכגילטיק אויסגעשפּיגן און האָט זיך געלאָזט אויספֿרעגן.
האַבן שוין אין אַ וויילע אַרום אַלע געוויסט, אַז אלישע האָלט
שלעכט, און אַז דער דאָקטער האָט דאָרטן געזאָגט:

– די קלעפּ, וואָס ער האָט געכאַפט אין קאַפּ איז אַ קלייניקייט; דער
עיקר איז דער שטילער הוסט זיַינער. מיט אַזאַ הוסט, זאָגט דער
דאָקטער, קאָן מען מער ווי אַ וואָך ניט לעבן.

איינע אַ ייִדענע איז באַלד געפֿאַלן אויף אַ שכל און האָט אָפּגעשטעלט
דעם בעל-עגלה, וואָס האָט זיך אַרומגעדרייט ליידיקערהייט אויפֿן
פּלאַץ, און האָט געזוכט פֿאַרשווינען אין נאָענטן שטעטל
טאַרהאָויצע.

– טיפּש איינער, האָט זי אים געזאָגט, דו פֿלי בעסער אַוועק נאָך
אלישעס ווייב קיין מעזשביזש. מ'וועט דאָך דיר דאָרטן באַצאָלן צוויי
מאַל שְכירות.

דער בעל-עגלה האָט זיך לאַנג געקווענקלט, געקוקט בעל-הבית אין
די אויגן און האָט ענדלעך געשמאַק אַוועקגעשמיסן מיטן
מעזשביזשער וועג; אים האָט מען אויסגערעכנט, אַז אויב ער וועט
צושמייסן די פֿערד, קאָן ער היינט, אום ערבֿ-ראש-השנה, פֿאַרדינען
אַ גאַנצע פֿינפֿערל און צוריקקומענדיק נאָך פֿאַרכאַפּן אַ „שטיקל
באָד“.

נאָר פֿאַר זון-זעצן האָט ער זיך אומגעקערט איינער אַליין אויף זיין
מידער פֿור. ער האָט ניט געוויסט, צו וועמען ער זאָל האָבן אַ טענה,
זיך געאיילט צו פֿאַרכאַפּן אויף יום-טובֿ היי און האָבער פֿאַר די פֿערד
און האָט מיט גרויס חרטה דערציילט, וואָס מיט אים איז אין
מעזשביזש געשען:

– פֿריער שמייכלט זי אַזוי צו מיר, די ווייב זיַינע, און זאָגט: „וואָרט,
זאָגט זי, איך וועל פֿאַרן“. און נאָך דעם גייט צו מיר אַרויס די מאַמע
אירע, אַט די קליפה, אַ רוח אין אירע ביינער! און מאַכט צו מיר:

פֿאַרט געזונטערהייט, מאַכט זי צו מיר, פֿראַדאָטשקע וועט ניט
פֿאַרן. זאָגט אים דאָרטן, אלישען, אַז ס'איז אַ ליגן, ער איז ניט
שלאָף; פֿראַדאָטשקע וועט ניט קומען, ס'ידן ער וועט זי איבערבעטן.

ט

אין דער נאַכט, וואָס נאָך ראש-השנה, האָט דער ראַבינער בורמאָן
געפֿאַקט זיינע זאַכן. אַז ער האָט זיך נאָך דעם שפּעטער, ווי אַלע
מאָל, געלייגט שלאָפֿן, האָט זיך אים געחלומט, ווי זיין שוועסטער, די
האַרבאַטע מאַסאַזשיסטן, באַגלייט אים אַרויס אין וועג אַריין. זי
באַגלייט אים מאַדנע איבערגעגעבן, ווי אַ מאַמע.

— לייבל, מאַכט זי צו אים מיט גרויס געטריישאַפֿט, ס'פֿעלט דאָך אַ
קנעפל אין דיין סטודענטישער טוזשורקע.

און בשעת זי האָט אָנגעבויגן איר לענגלעך, ראָזפֿאַרביק פנים צו איר
פערלמוטערנעם קנעפל-קעסטעלע, האָט ער זיך דאָ ביי זיך אין בעט
פֿון שלאָף אויפֿגעכאַפֿט און האָט זיך מיט אַ מאָל דערפֿילט אַזוי
געדריקט און קרענקלעך שולדיק, גלייך גאַנץ קאַמעניצער
נאַטשאַלסטווע איז פלוצעם געוואָרן געוואָרן וועגן די אַלע פֿאַלשע
פריזיוניקעס, וואָס ער האָט געמאַכט.

— בורמאָן! האָט ער, ניט עפֿענענדיק די אויגן, צו זיך אַליין אַ זאָג
געטאָן, ביסט ניט ווערט, וואָס די ערד טראָגט דיך, בורמאָן...

ער האָט אַ גאַנצן פֿרימאָרגן אין גרויס חרטה אַרומגעשפּאַנט ביי זיך
אין חדר און האָט זיך אַלע מאָל אָפּגעשטעלט לעבן טיש, וווּ דער
שוועסטערס בריוו זיינען פֿון זומער אָן געלעגן ניט קיין געענטפֿערטע.
אַזוי פֿיל מוסר האָבן אים אָט די שטומע בריוו געזאָגט און אַזוי פֿיל
רחמנות האָבן זיי געוועקט אין אים צו איר, דער פֿאַרלאָזטער. זינט
זי האָט ווי געהעריק אָפּגעשאַצט איר חסרון, האָט זי
אַריבערגעטראָגן איר גאַנצע געטריישאַפֿט אויף אים און האָט אים
עטלעכע מאָל געוואָרנט אין אירע בריוו:

— לייבל, זינקסט אין אַ בלאָטע; לייבל, קענסט זיך נאָך ראַטעווען,
לייבל...

איצט האָט זי אים שוין אַפֿילו אויפֿגעהערט צו שרייבן. מעגלעך, אַז זי האָט דאָרטן נײַט פֿון וואַנען צו לעבן, נאָר אים שרייבט זי מער נײַט.

פֿון גרויס עגמת-נפֿש האָט ער זיך נאָך אַ מאָל צוגעלייגט אויפֿן בעט און האָט זיך אין אָנהייב נײַעם דרימל פֿאַרטראַכט וועגן בריוו, וואָס ער וועט זיך באַלד זעצן שרייבן דער שוועסטער.

– ליבע שוועסטער... וועט ער איר שרייבן, איך קוק זיך אַרום אויף מיין גאַנץ לעבן... וועט ער איר שרייבן.

ס'האָט זיך אים געדאַכט, אַז ס'איז גוט פֿאַרן בריוו אָט דאָס, וואָס ער הייבט איצט אָן צו דרימלען, ס'איז גוט פֿאַר די איצטיקע געפֿילן, וואָס ער פֿילט צו דער שוועסטער. אים האָבן זיך שוין אַפֿילו אָנגעהויבן חלומען זײַנע לאַנג געשטאַרבֿענע פֿאַטער און מוטער. ביידע זײַנען זיי מיט אים געזעסן אַרום אַ טישל מיט אַ זודיקן סאַמאָוואַר, און זײַן פֿאַטער, דער שרייבער פֿון שטאָט אופֿראַווע, האָט צו אים געזאָגט:

– אַז אַ מענטש איז שוין אַלט דרייסיק יאָר, האָט ער צו אים געזאָגט, אַז אַ מענטש האָט אין ערגעץ קיין היים נײַט און באַטראַכט נײַט, וואָס מיט אים וועט זײַן מאָרגן...

נאָר אויסגעקומען איז שוין אַזוי, אַז דער בריוו צו דער שוועסטער איז סוף-כל-סוף געבליבן אויפֿן טיש נײַט קיין געענדיקטער, און ער איז נאָר אָפֿגעשלאָפֿן איבעריקע עטלעכע שעה דאָ, בײַ זיך אויפֿן בעט, ער איז אין ערגעץ נײַט געפֿאַרן. זײַן שווערער, זעקס-פּוּדֿיקער קערפּער האָט מער נײַט געקאַנט איבערטראַגן די גרויסע יסורים, זיך געלאָזט אויף הפֿקר און געזונקען אין שווערער שנאָרכנדיקער רו.

ווען ער האָט זיך איין מאָל אויפֿגעכאַפּט פֿון אָט דעם צושטאַנד און זיך גענומען אַרומוואַשן מיט דער גויעס אַ פֿרישן עמער וואַסער, האָט ער נאָר געדענקט, אַז ער איז יענער בורמאַן, וואָס איז אַ מאָל געווען אַ סטודענט און וואָס איצט וויל מען אים דאָ אין שטאָט מאַכן אויס ראַבינער; אַז אלישע איז שטאַרק שלאָף און גייט פֿון שטוב נײַט אַרויס, און אַז בײַ אים, בורמאַנען, איז איצט אַן איבערגאַנג-צײַט; איז ער נײַט שולדיק, וואָס ער דרייט זיך דערווייל אַרום ליידיק און האָט די לעצטע טעג אָנגעהויבן שטאַרק נאָכקוקן דעם אַרטיקן

שוואַרצחנעוודיקן מיידל, דער מאָדיסטן. ער מוז זיך איצט גוט מישב זיין וועגן זיך מיט פֿראַדאָטשקען, און דאָס וואָרט ער אויף איר, זי מוז דאָך סוף-כל-סוף צוריקקומען פֿון מעזשביזש.

ס'איז געווען נאָענט צו זון-זעצן-זיך, און דער מאָנסביל וואָס אין אים, האָט זיך, ווי אַלע מאָל אין דער צייט, געשטאַרקט אין אים, אַרויסגעשלעפט אין דרויסן צום עקסטן, ליידיקן שטאַט-פּלאַץ. דאָרטן האָט אים באַגעגנט דער זעמסקי דאָקטער, וואָס האָט זיך אַ גאַנצן זומער צוזאַמען מיט אים געבאָדן אין אַרטיקן שלענגלענדיקן טייכל. ער האָט אים באַטראַכט מיט קלוגיטשקע, צוזאַמענגעצויגענע אויגן, אָט דער דאָקטער, און האָט אים פֿריינדלעך אַ פליעסקע געטאָן פֿון הינטן, איבער די פֿעטע קנייטשן פֿון זיין געגאָלטן קאָפּ.

— בורמאַן, האָט ער אויף אים שמייכלענדיק צוגעשאַקלט, איר זייט אַ גאַנץ שיינער יונג, אויפֿן ערנוואָרט, נאָר איר טוט גאָרנישט און ווערט צו פֿיל פֿעט... ס'איז שעדלעך, קומט וועט איר ביי מיר אין דער היים צוהאַקן אַ פֿור האַלץ.

בורמאַן האָט, ניט עפֿענענדיק דאָס מויל, געענטפֿערט מיט אַ שמייכל. דער דאָקטער, האָט דאָס געהייסן, איז געוויס אַ קלוגער. נאָר מיר זיינען אויך ניט קיין נאָר. מיר האַלטן, אַז וועגן אַזעלכע זאַכן איז ניט כּדאי אַריינצולאָזן זיך אין אַ שמועס, און ענטפֿערן ניט מער, ווי מיט אַ שמייכל.

דענסטמאָל האָט אים דער דאָקטער, ווי זיינעם אַ גלייכן, אָנגענומען אונטער דער האַנט און האָט מיט אים אַוועקגעשפּאַנט צום ווייטן קאָסציאָל-ווינקל, וווּ ער האָט נאָך באַדאַרפֿט אַריינגיין צו איינעם אַ חולה.

— אלישע, האָט ער אים אויפֿן וועג דערציילט, האַלט שלעכט, אַ גרויסער פּסק צי ער וועט נאָך די וואָך אויסלעבן.

— אַזוי?! — דער ראַבינער האָט זיך דערשראָקן, גלייך ער וואָלט שולדיק זיין אין אלישעס טויט.

דער צווייטער געדאַנק זיינער איז שוין אָבער געווען ניט וועגן אלישען, נאָר וועגן פֿראַדאָטשקען. דווקא וועגן איר. ער האָט געקלערט, אַז

ס'איז נויטיק, ער זאל זיך אומקערן און זאל איצט אומישנע אריינגיין א קוק טאן אהין צו אלישען אין שטוב. נאָר פונקט אין דער צייט, וואָס ער האָט זיך מיטן דאָקטער אָפּגעזעגנט, האָט זיך אַקעגן, פֿונעם שמאַלן פֿאַרוואַקסענעם געסל אַרויסגעוויזן דאָס שוואַרצחנעוודיקע שלאַנק-וויקסיקע מיידל, די אַרטיקע מאָדיסטן, און האָט אויף אים אַ ווייע געטאָן מיטן ריח פֿון אירע פאַרפֿומען. זי איז דורכגעגאַנגען גאָר נאָענט פֿאַרבײַ אים און אויף אים ניט געקוקט. אין די אויערן האָט אים נאָר אַ שאַרד געטאָן דער גערויש פֿון איר אונטערשטן זיידענעם קליידל, און אין דער זעלבער צייט האָט זיך מיט אַ מאָל אַזוי געשטאַרקט דער מאַנסביל וואָס אין אים, אַז ער האָט זי שיער בײַם נאָמען ניט אָנגערופֿן און האָט זי שיער לעבן זיך ניט אָפּגעשטעלט. ער האָט איר נאָכגעקוקט מיט שמייכלדיקע אויגן. איצט, בשעת די זון איז דאָ, קעגן איבער דעם ליידיק גרינעם פּלאַץ, פֿאַרגאַנגען אַזוי גרויס און רויט, ווי אַ גרויסער דורכזיכטיקער מאַראַנץ, און פֿון נאָענט און פֿון ווייט האָבן הייזער און זייערע פֿענצטער אָט די רויטקייט אָפּגעשפיגלט, האָט אָט דאָס אַוועקשפּאַנענדיקע מיידל אויסגעזען אַזוי נײַ און פֿריש. עפעס האָט ער געטראַכט וועגן איר, נאָר אַליין האָט ער ניט געוואוסט אויף קלאָר, וואָס ער טראַכט. ער האָט נאָר געשמייכלט צו זיך אין דער נאָז, און האָט אַזוי פאַמעלעך ווייט-ווייט אַוועקגעשפּאַנט נאָך איר אין שטאַט אַריין.

מיט אַ פּאַר טעג שפּעטער, שפּעט אין בין-השמשות, האָט אים פֿרויקע טשערקיס באַגעגנט אין שמאַלן הינטערגעסל, ווי דאָס מיידל, די מאָדיסטן, וווינט. בורמאַן האָט זיך דאָרטן איינער אַליין אַרומגעדרײט אַרום דער שטוב פֿונעם מיידלס מוטער, דער אַלמנה, און האָט געהערט, ווי קעגן איבער די פֿאַרמאַכטע טיר און פֿענצטער שטעפט מען אויף אַ מאַשין.

פֿרויקע איז געווען שטאַרק צופֿרידן פֿונעם הונדערטער, וואָס ער האָט אַקערשט היינט אין דער פֿרי פֿאַרדינט בײַם אַרטיקן גלח. ער האָט אויפֿן ראַבינער פֿריילעך אויסגעגלאַצט די אויגן:

— זע נאָר! ... גזלן, וואָס טוסטו דאָ?

און באַלד האָט ער געכאַפט אַ קוק צו דער שטוב, פֿון וואָנען עס
הערט זיך דאָס שטעפן פֿון מאַשין. ער האָט קלוגיטשקערהייט עפעס
תּופֿס געווען און האָט אים אַהין, צו די פֿענצטער, אַ ווונק געטאָן :

— נאָר איינער, זי ווערט דאָך גאָר אַ פֿלה, די שוואַרצע, ווי איך בין אַ
ייד... זי נעמט יאָסל דעם רימערס זון, נעמט זי.

ער האָט איצט אויסגעזען מאָדנע ניי און פֿריש, אָט דער
שוואַרצעקרייזלטער פֿרויקע, וואָס האָט די לעצטע צייט געהאַלטן
אין איין אַרומיאָגן אין דער געגנט מיט אַ גאַנצן פּאַק פֿרייז-קוראַנטן
און האָט פֿאַרקויפֿט פֿריצים אַקערס מיט דרעש-מאַשינעס. אין זיין
קליינעם טאַשן-ביכעלע, וואָס ער האָט דאָ אויפֿן אָרט דעם ראַבינער
באַוויזן, זיינען געווען אונטערגעצויגן פֿרישע אַכצן-הונדערט רובל
רווח. און אַליין איז ער שוין איצט אין מיטן דער וואָך געווען
אַנגעטאָן אין אַ נייעם גרינלעכן אָנצוג און בלאַנקענדיק ווייסע
אויבערשטע וועש און אין אויך אַזאַ נייעם גרויסשטעטיקן האַלדז-
שטיק.

— דו פֿאַרשטייסט, האָט ער דעם ראַבינער פֿריילעך גענומען טייטן
אויף זיך, דער עיקר איז, אַז מ'בלייבט ביים שכל און מ'הייבט אָן
פֿאַרדינען געלט... שאַ! און וואָס מאַכט עפעס אלישע? אַ רחמנות...
ביסט ביי אים ניט געווען?

ער האָט געוואָלט קלאָר מאַכן דעם ראַבינער, פֿון וואָנען צו אים
נעמט זיך די גוטמוטיקע שטימונג, האָט ער אים אונטער דער האַנט
אָוועקגענומען :

— מענטש איינער, ווי באַלד איך האָב מיר אָנגעהויבן פֿאַרדינען און
לעב מיר, ווי אַ מענטש, וואָס-זשע האָב איך חלילה עפעס צו דיר, צו
מאַניען, צי אַפֿילו צו אלישען למשל? וואָס, ניט אַזוי? קום, וועלן מיר
אַריינגיין צו אים געווייזט ווערן.

אַבער ווי נאָר זיי זיינען אַריינגעקומען צו אלישען אין פֿאַדער-שטיבל,
האָבן זיי גלייך דערפֿילט, אַז די שטוב איז פֿול מיט שטימונג פֿון
מסופֿענעם קראַנקן, וואָס לעבט שוין נאָר, כּדי זיך צו מאַטערן און
אַרויסצונעמען דאָס חיות ביי די, וואָס דרייען זיך אַרום אים. דאָס
שלעקל, דאָס דינסט-מיידל מיטן פֿאַרבונדענעם קאָפּ און

אומגעוואָשענעם פנים האָט זיי דאָרטן גלייך אָפגעשטעלט און גענומען דערציילן, ווי אַזוי זי איז דאָרטן מיט „אים“ איינע אַליין אין שטוב, און ווי אַזוי „ער“ האָט זי שוין פֿאַרמאַטערט; זי האָט אים שוין אַפֿילו ניט גערופֿן ביים נאָמען.

— זי איז דאָ איין מענטש און האָט שוין פשוט ניט קיין כוח פֿון אים אויסצושטיין.

אַרום און אַרום האָט די לופֿט געשמעקט מיט מייזנקויט און מיטלאַנג ניט געלופֿטערטער קיך. אין עס-צימער אויפֿן טיש, לעבן רויכערנדיקן קיך-לעמפעלע, איז געשטאַנען אַ פֿולער עמער מיט בלאַטיקע שטיקער אייז, און אַרום אים האָבן זיך געוואַלגערט עטלעכע פֿאַרטריקנטע ביינדלעך פֿון אַן אָפגעגריזעט עוף. אָט די פֿאַרטריקנטע ביינדלעך, אַז מ'האָט אויף זיי לאַנג געקוקט, האָבן זיי אָן אַן אויפֿהער דערמאָנט אָן דער מרה-שחורדיקער פוסטקייט, וואָס ציט זיך פֿון דאַנען איבער דער גאַנצער לענג פֿון באַלויכטענעם זאַל ביז די אָפֿענע טירן פֿון פֿינצטערן שלאָף-צימער. און ביי דער זייט איז נאָך אַלץ געשטאַנען דאָס פֿאַראיבלדיקע דינסט-מיידל און האָט גענודעט:

— אַז עסן עסט „ער“ שוין גאָרניט; עס גלוסט זיך אים נאָר. האַלט „ער“ מיך אין איין אַרומיאָגן איבער דער שטאָט, איך זאַל אים קריגן און קאָכן פֿאַרשיידענע פֿאַטראַוועס. אָט זאָלן זיי אַזוי גוט זיין און אַ קוק טאָן, ווי ביי איר איז אַ קיילעכדיקן מעת-לעת די קיך צעלייגט.

און זי האָט דערציילט, ווי אַזוי נעכטן אין אָוונט האָט זיך אים פֿאַרגלוסט מילכיקע קנישעס, און זי האָט געמוזט די גאַנצע שטאָט אויסלויפֿן נאָך פוטער און קעז און אים באַקן קנישעס. און ביי נאַכט, זי איז נאָר אַנטשלאָפֿן געוואָרן לעבן זיין טיר אויף דער פּאָדלאָגע, אַזוי וועקט ער זי שוין: ס'דוכט זיך אים, אַז ער וואָלט איצט עפעס געגעסן... אַ פסחדיק קעזל וואָלט ער איצט געגעסן.

— זאָלן זיי מוחל זיין אַ קוק טאָן, ווי אָט די קנישעס מיטן קעזל שטייען נאָך איצט אויך אין קיך, „ער“ האָט זיך אַפֿילו צו זיי ניט צוגערירט.

זי איז געווען גענוג פֿאַרביטערט, אָט דאָס פֿאַריאַגטע דינסט-מיידל, און האָט וועגן אים, דעם שלאָפֿן, שוין נישט אָן גיפֿט גערעדט.

זי האָט באַמערקט, ווי זיי קנייטשן זיך אויף איר הויך ריידן, האָט זי מאָדנע שלעכט אַ שמייכל געטאָן :

– וואָס, איר מיינט: ער שלאָפֿט?... ער שלאָפֿט נישט, גאַנצע נעכט שלאָפֿט ער נישט... אַזוי ליגט ער דאָרטן אַ גאַנצן מעת-לעת און לאָזט מיך נישט עפֿענען די לאָדנס... נישט ער שלאָפֿט אַליין, נישט ער לאָזט יענעם שלאָפֿן.

פֿרויקע מיט בורמאַנען זיינען דאָך אַריין אין זאַל מאָדנע שטיל, ווי מורא האָבנדיק עמעצן אויפֿצוועקן, צוגעקומען ביז די שטולן אויף די שפיץ-פֿינגער און זיך דאָרטן ביידע אין איין שורה אַוועקגעזעצט. אַ וויילע איז געווען שטיל. בורמאַן האָט לעבן זיך אויף דער פּאָדלאָגע דערזען אַ פֿאַרטריקנט שטיקל בלאָטע, וואָס דעם אוראַדניקס שטיוול האָבן עס, אַ פנים, נאָך צוריק מיט עטלעכע טעג אַהער פֿאַרטראָגן. ער האָט זיך זיצנדיקערהייט איינגעבויגן צו דעם, ווי אויף צו פֿאַרוויילן זיך, און האָט אויף דעם געקוקט לאַנג-לאַנג, ווי וואַרטנדיק, אַז אַט-אַט וועט עס זיך אָנהייבן רירן און וועט אַוועקקריכן איבער דער גאַנצער לענג פֿון זאַל. און פֿרויקען איז שוין געווען מאָדנע לאַנגווייליק, און חרטה האָט ער געהאַט אויף אַט דעם גאַנצן ווייזט. ער האָט מיט איין האַנט זיך געגעבן אַן אומצופֿרידענעם קראַץ הינטערן קאָלנער און מיט דער צווייטער האָט ער אַ קיצל געטאָן בורמאַנען אונטער דער פּאַכווע:

– האָסט דאָ אַ מאָל אַפֿגעלעבט אַ גוטן טאָג, אַ?

ער האָט געוואָלט עפעס צוגעבן וועגן פֿראַדאָטשקען. זי ווייס נישט, אַז אלישע איז שלאָף. זיין שכן האָט אים דערציילט, אַז ער האָט זי אַקערשט אַ טאָג פֿאַר ראש-השנה געזען אין מעזשביזש אַרומשפּאַצירן מיט אַפֿיצירן. נאָר דאָס דינסט-מיידל, וואָס איז פֿון זייערטוועגן אַריינגעגאַנגען אין שלאָף-צימער געווייר ווערן, האָט זיך פלוצעם צו זיי אומגעקערט אַזוי מאָדנע פֿאַרווונדערט און דערשטוינט:

— זע נאָר! האָט זי געזאָגט אזוי פֿאַרטראַכט און מיט אַזאַ טאָן, גלייך
ס'איז נאָר וואָס געשען עפעס אַן אומגעהערטער נס, ער איז דאָך
טאַקע אַנטשלאָפֿן געוואָרן, אלישע.

פֿרויקע טשערקיס איז אָפּגעשלאָפֿן אַ גליקלעך אויפֿגערעגטע נאָכט
איבערן היפּשן רווח, וואָס ער האָט נעכטן פֿאַרדינט ביים אָרטיקן
גלח, און האָט זיך אויפֿגעכאַפט חתנדיק געשטימט און מיט אַ נייעם
פֿריילעכן געדאַנק:

— איצט, אַז אים האָט מיט אַ מאָל אָנגעהויבן גיין אזוי גוט, איז שוין
גאָרניט אַזאַ אומגליק, וואָס מאַניע האָט אים אַוועקגעוואָרפֿן... ער
מיינט עס באמת: ווען ער גט זיך מיט מאַניען, וואָלט ער איצט נישט
געקענט חתונה האָבן אַפֿילו מיט אַזאַ מין פֿראַדאָטשקען, למשל?

און נאָך דעם פּוצט ער זיך אויס אין אַלץ נייעם, וואָס ער פֿאַרמאָגט,
לאַזט זיך אַרויס שפּאַצירן אין מאַרק אַרײַן און פֿילט זיך דאָרטן
אזוי יום-טובֿדיק און נײַ, ווי אָט דער פֿריש זונענדיקער און ווייכער
פֿרימאָרגן, וואָס האָט פֿון סײַ גענומען וואַרעמען צווישן די בערג
דאָס טיף באַגראָבענע דובראָוויטש.

— בפֿלל יאָגט ער זיך שוין גאָרניט אזוי נאָך געלט. ער איז דאָך נאָך,
חוץ אַלע פֿאַרדינסטן זײַנע, אַ פֿאַרמאַצעווט; וויל ער, וואַרפֿט ער גאָר
אַוועק אָט די אַלע מיסחר און שטעלט זיך אַרבעטן אין אַן אַפּטייק,
אין אַ דאָרף.

און אים הייבט אָן הנאה טאָן, וואָס ער קאָן אַרומגיין אַ ביסל
ליידיק און וואָס, ווען ער וויל, קאָן ער אַוועקוואַרפֿן אָט די אַלע
מיסחר און זיך שטעלן אַרבעטן אין אַן אַפּטייק אין דאָרף...

— ער מיינט עס באמת: געלט איז טאַקע אַ זאַך, אָבער נישט אַלץ; ער
איז דאָך נישט געגליכן צו אָט די אַלע אַרומיקע דורכאַוויטשער
בהמות.

לעבן טונקלשטיינס געמויערטער און גרויסער מאַנופאַקטור-קלייט דערזעט ער טונקלשטיינס יינגערן זונס ווייבל, אָט די, וואָס האָט קיין קינדער נישט.

– אַ רחמנות, טוט ער וועגן איר אַ טראַכט, אַ יונג ווייבל וויל נעבעך האָבן קינדער.

אים איז געפֿעלן, ווי אַזוי זי שטייט אַקעגן דער זון אָנגעשפּאַרט מיט די פלייצעס אָן ביישטידל פֿון קלייט-טיר, און דער שאַרף הענגט איר אַראָפּ ביז איבערן מויל, כּדי זי זאָל נישט אָפּגעברענט ווערן. שטייט ער אַ וויילע פֿון ווייטנס, קוקט אויף איר און פֿילט, ווי דער רחמנות נאָגט שטיל ביים האַרצן.

– אַ מענטש, למשל, קערט ער זיך אום צום פֿריערדיקן געדאַנק, אַז ער פֿאַרדינט זיך, וויפֿל ער דאַרף, און איז אָנגעטאָן און איז זאָט, הייבט ער זיך אַקערשט אָן צוצוקוקן און רחמנות האָבן אויף זיך און אויף דער אַרומיקער פֿרעמדער וועלט... אַ מענטש איז שוין גאַרניט אַזוי שלעכט...

– און אָט איז טאַקע ער, פֿרויקע אַליין: וואָס קער ער זיך, אַ שטייגער, אָן מיט אָט דער ווייבל?

– פּאַני ראַבקיין! מאַכט ער עטלעכע טריט צום אַרטיקן מיטליאַריקן דראַגיסט, וואָס די גילדענע ברילן רייטן אים פֿון תּמיד מאַדנע גרינג אויף דער פֿאַרריסינער נאָז, און ער זעט דעריבער אין זיי אויס אַ ביסל צעטראָגן, ווי אַ געבילדעטער, פּאַני ראַבקיין, חזרט ער איבער, בשעת ער דערנענטערט זיך צו אים, איך גיי אַרום און קלער: אויף מיר, למשל, זאָגט מען דאָ אין שטאָט, אַז איך בין אַ שלעכטער... אַ? גוט אַזוי?...

נאָר ראַבקיין דער דראַגיסט איז שטאַרק צעטראָגן איבערן קאַמעניצער קאַמיסאַנער, וואָס פֿאַרט נישט צו נאָך דער פֿאַרזאָגטער באַשטעלונג. ער קוקט אויף אים אַרויס מיט גרויס אומגעדולד, שטייענדיק לעבן דער גלעזערנער טיר פֿון זיין אויסגעפּוצטן מאַגאַזין און מורא האַבנדיק, אַז ער וועט שוין נישט צוקומען. און הינטער אים שטייט זיין רויט-האַריק, פֿון תּמיד אָן, שטאַרק אויסגעדאַרט ווייב און עסט אים מיט אַ שטילן קוויטש, ווי אַ וואָרעם..

– ביסט אַ מבין?! ער איז ביז האַלבן טאָג געווען צעטראָגן מיט זיינע ציוניסטישע בריוולעך, איז ער געווען צעטראָגן... ער האָט ניט געקאָנט באַשטעלן דעם קאָמיסאַנער גאַנץ פֿרי, האָט ער אים ניט געקאָנט באַשטעלן.

פֿרויקען איז געפֿעלן אָט דאָס קאָמישע פֿאַרל. ער, אַ פעמפיקעוואַטע און קאַרג יידל מיט אַ צוגעשוירן בערדל, וואָס פֿאַרקויפֿט באַהאַלטן פֿונעם ווייב ציוניסטישע מאַרקעס, און זי, אַן אויסגעבויגענע, ווי אַ צו פֿאַרטיקע, איינגעטריקנטע זאַנג און ווערגט זיך, בשעת זי רעדט אויף איר קוויטשיק קולכל, גלייך דער שלאַק אין איר איז צו גרויס, ער זאָל זיך דורך איר שמאַלן האַלדז אַרויסרייסן.

דאָך גייט ער פֿון דאָרטן אַוועק אַן אומבאַפֿרידיקטער, מיט אַ ניט דערזאָגט וואַרעם וואָרט און מיט אַ תרעומותדיקן שמייכל אין די אויגן.

– אַ פֿאַרגרעבטע שטאָט דובראָוויטש...

און אים פֿאַרבענקט זיך שטאַרק נאָך אַן אויסגעאיידלטן לייטישן מענטשן, וואָס וואָלט איצט הנאה געהאַט פֿון אַרומגיין אַ ביסל ליידיק, אָט אַזוי ווי ער, און וואָס וואָלט אים איצט געקאָנט אויסהערן.

– אַך, אַ גוטן ברודער צו האָבן...

אָט וואָלט ער, דוכט זיך, איצט אַוועקגעגאַנגען צום ראַבינער און וואָלט אים גענומען מיט זיך שפּאַצירן אַהין, אַרויס שטאָט, וווּ פֿעלדער זיינען, ווי נאָך פּסח, פֿאַרגאַסן מיט וואַרעמער זונענשיין, און וואָלט אים דאָרטן געזאָגט:

– ברודערקע, וואָלט ער אים דאָרטן געזאָגט, אַז דו האָרעוועסט אויף פרנסה און ביסט פֿאַרטראָגן, איז דיר גוט, נאָר איינער. נאָר אַז דו באַקומסט, וואָס דו דאַרפֿסט, און טראַכסט זיך איין אין אָט דעם אַרום און אַרום, זעסטו, אַז ס'איז פֿאַראַן אַ שיינע וועלט, און דו האָסט אויף איר עפעס רחמנות, אויף אָט דער וועלט, און ס'ווערט דיר עפעס אַזוי טומלדיק, ווערט דיר.

איז אָבער דער ראַבינער געוואָרן די לעצטע צייט אַזאַ שווערער קלאַץ. אַ מאָל, ווען ער האָט אין זײַן סטודענטישער טוזשורקע אוראַקן געגעבן, איז ער נאָך געווען אַ שטיקל מענטש און ריידן האָט מען מיט אים געקאָנט. און איצט שמייכלט ער אויף אַלץ, וואָס מיזאַגט אים, צו זיך אין דער נאָז און שטומט, ווי אַ קלאַץ שטומט ער.

— עט; אַ פֿאַרגרעבטע שטאַט דובראַוויטש...

ער דרייט זיך דאָך נאָך לאַנג אַרום אויסגעפּוצטערהייט אין מאַרק און שטעלט זיך ענדלעך ריידן מיט אלישעס דינסט-מיידל, וואָס קערט זיך אום פֿון מאַרק מיט אַ קאָשעק אין האַנט:

— נו וואָס הערט זיך? וואָס מאַכט ער עפעס, אלישע?

— וואָס זאָל זיך הערן, וואָס?...

דאָס דינסט-מיידל האָט נאָך אַלץ אַן אומגליקלעך פֿאַרמאַטערט און אומגעוואָשן פנים.

— פֿון נעכטן אָן האַלט ער דווקא אין איין שלאָפֿן. זי ווייס, וואָס פֿאַר אַ שלאָף דאָס איז?... אין מיטן גאַנץ פֿרי האָט ער זיך אויפֿגעכאַפֿט מיט אַ גלוסטעניש נאָך פֿרישע שבתדיקע פֿיש. אָט דאָס האָט זי זיך דריי שעה כסדר אַרומגעדרייט אויפֿן דאָרף און האָט קוים געקראָגן אָט די צוויי פֿונט קאַרעסן. נאָר נאָך פֿראַדאָטשקען איז נאָך פֿאַר טאָג אַוועקגעפֿאַרן אַ פֿור מיטן דאָקטערס אַ קאַרטאָטשקע. אפֿשר איז זי שוין דאָרטן געקומען און וועט מאַכן אַן עק צו אירע, דעם דינסט-מיידלס, צרות.

— אַזוי? פֿרעגט פֿרויקע איבער, קאָן זײַן, אַז זי איז שוין דאָרטן געקומען, פֿראַדאָטשקע?

אים טוט אַ מאָדנעם צי אַהין, צו אלישעס שטוב, ווהין ס'איז שוין, אפֿשר, געקומען פֿראַדאָטשקע. דאָך גייט ער אַוועק צו זיך אַהיים און עסט אַפּ מיטאַג, און נאָך דעם לייגט ער זיך צו אויף אַ פֿאַר שעה שלאָפֿן, כדי אויסצוהאַלטן אין זיך די לייטישקייט און ניט צו לויפֿן

אהין באַלד, ווי זי איז געקומען. איין מאָל האָט זי צו אים געזאָגט
אַט די פֿראַדאָטשקע:

— פֿרויקע, האָט זי אים איין מאָל געזאָגט, כהווערט זיך ניט אַזוי פֿיל
מאָל, ווי איך בין אַ ייד, סיניט שיין, פֿרויקע.

אַרום דריי אַ זייגער ביי טאָג, ווען פֿרויקע איז נאָך אַט דעם יום-
טובֿדיקן שלאָף אַריינגעקומען צו אלישען אין פֿאָדער-שטיבל און
האַט דאָרטן פֿון פֿראַדאָטשקעס כבֿוד וועגן אויסגעשריגן זיין
בחורשן און פֿריילעכן „בודטע זדאָראָווע סערעדאָיו“. איז שוין
אלישע געווען אַ מינוט צען טויט און איבערגעדעקט מיט אַ ליילעך.
ניט ווייט פֿונעם מת אויפֿן קאָמאָד האָבן געדעמפֿט די פֿרישע, נאָר
וואָס אָפּגעקאָכטע שבתדיקע פֿיש, און די פֿור פֿון מעזשביזש האָט
זיך, אַ פנים, נאָך אַלץ ניט געהאַט אומגעקערט, מ'האַט ניט געוויסט,
צי פֿראַדאָטשקע קומט, צי ניין.

אַ וויילע איז פֿרויקע לייטיש דאָרטן אין שלאָף-צימער געשטאַנען און
האַט, ווי פֿאַרענטפֿערנדיק זיך, געטראַכט:

— וואָס-זשע, איך בין אים, חלילה, געווען אַ שונא, אלישען?...

און נאָך דעם האָט ער דערהערט דאָס גרילצנדיק פֿרעמדע געוויין
פֿונעם דינסט-מיידל, וואָס לויפֿט אָן פֿון דרויסן מיט אַ פֿריש
געכאַפֿטן פֿונט ליכט. אים האָט געאַרט, וואָס אַט דאָס מיידל איז
נאַריש, האָט ער ביי איר פֿון די הענט די ליכט צוגענומען און האָט
זיך אויף איר לייטיש פֿאַרקרימט.

— שאַ! ביסט אַ מבֿין, ווי זי האָט זיך צעקוויטשעט, האָט זי זיך! דעם
געשטאַרבענעם טאַטן אירן באַוויינט זי.

דאָס מיידל איז אַוועק ערגעץ ווהין אין קיך אַריין און גענומען וויען
דאָרטן מיט אַ דערשטיקט און דערוואָרגן קול. און אַרום דער שטוב,
וואָס מיט די אָפֿענע פֿענצטער, איז געווען מאָדנע שטיל און
לאַנגווייליק. דאָרטן האָט זיך נאָר פאַמעלעך געצויגן די דריי אַ זייגער
באַטאָגדיקע שעה; יאָן דער סטרוזש האָט, זיצנדיק אויף די
טרעפלעך פֿון גאַניק, דערציילט דער שליאַכעטן דער וועשערן, ווי
אַזוי די קצבֿים האָבן אלישען צעשלאָגן, און די גויע איז געשטאַנען

אַקעגן אים מיט איבערגעפֿלאַכטענע הענט אויף דער ברוסט און
געשאַלטן אויף גוי'ש אַראָפּ צו דער פֿאַרגרעבטער שטאָט צו :

— אַ כאַלצערע אויף זיי! ... אַ, די הענט זאָלן זיי אָפּגעדאַרט ווערן ... אַ,
דאָס לייב און לעבן זאָל זיי אָפּנעמען ...

פֿרויקע האָט דערזען דעם ראַבינער איינעם אַליין ניט ווייט פֿון שטוב
שטיין, איז ער צו אים צוגעגאַנגען און געזאָגט :

— וואָס זאָגסטו, אַ שיינער תכלית? ... אים איז, קוקנדיק אויפֿן
ראַבינער, באַלד אַ געדאַנק איינגעפֿאלן, האָט ער אים אָן אַ זייט
אָפּגערופֿן.

— נאָר איינער, אַ שלעכטע ירושה מיט אַ שלעכט ווייב האָט דיר
אלישע צוגעגרייט?

אַ וויילע איז געווען שטיל. דער ראַבינער איז נאָך אַלץ געשטאַנען
פֿאַרטראַכט, מיט ביידע הענט אין די טאַשן פֿון זיין שוואַרצן
האַרבסט-רעקל און מיט אַ מינע פֿון אַ מענטשן, ביי וועמען מ'דאַרף
זיך לערנען דרך ארץ פֿאַר אַ שטוב, וווּ ס'ליגט נאָך דער מת. נאָר
פלוצעם האָבן זיך ביי אים דער שטערן צוזאַמען מיט די אויגן
גענומען קנייטשן אַרויף און געדאַכט האָט זיך, אַז ער מיינט מיט
דעם צו טאָן אַ שעמעוודיקן שמייכל.

— נאָר איינער, די וועלט איז בלאָטע, ווי איך בין אַ ייד.

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון בעריש גאָלדשטיין, נח מילער, לעאָנאַרד פּראָגער
רפֿאַל פֿינקל און אַברהם ברוך בערקאָוויץ

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved